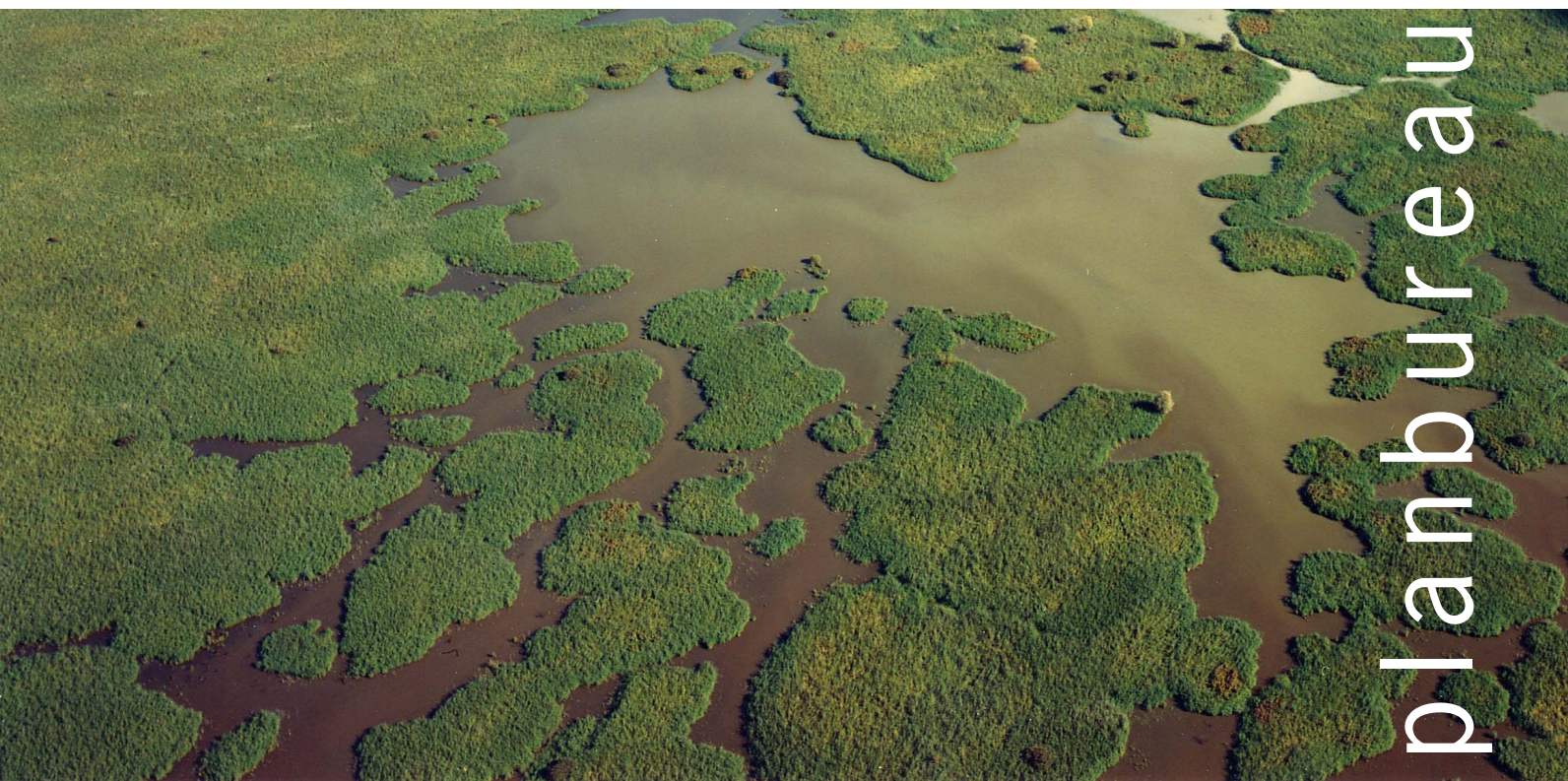

Evaluatie weidevogelbeleid

Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004

Th.C.P. Melman
A.G.M. Schotman
S. Hunink

planbureau rapporten

WAGENINGEN **UR**
For quality of life

Evaluatie weidevogelbeleid

De inhoudelijke kwaliteit van dit rapport is beoordeeld door Rien Reijnen, Alterra
Het rapport is geaccepteerd door Rijk van Oostenbrugge, opdrachtgever namens het Milieu-
en Natuurplanbureau

De reeks 'Planbureaurapporten' bevat onderzoeksresultaten die als bouwstenen dienen voor een van de planbureauproducten. Het gaat om onderzoek van alle uitvoerende partnerinstellingen en van andere organisaties die voor het Natuurplanbureau opdrachten hebben uitgevoerd. Uitvoerende instellingen zijn: Rijksinstituut voor Kust en Zee (RIKZ), Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling (RIZA) en Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR).

Evaluatie weidevogelbeleid

Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004

Th.C.P. Melman

A.G.M. Schotman

S. Hunink

Planbureaurapporten 9

Natuurplanbureau, vestiging Wageningen

Wageningen, December 2004

Referaat

Melman, Th.C.P., A.G.M. Schotman & S. Hunink, 2004. *Evaluatie weidevogelbeleid; Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004*. Wageningen, Natuurplanbureau – vestiging Wageningen, Planbureaurapporten 9. 44 blz.; 11 tab.; 43 ref.; 3 bijl.

Alterra heeft voor het Milieu- en Natuurplanbureau het weidevogelbeleid geanalyseerd. Daarbij is aandacht geschonken aan de (ontwikkeling van) beleidsdoelstellingen, de ontwikkeling van de weidevogelpopulatie, de natuurwetenschappelijke basis van de beheervorschriften en de uitvoering van de beheerregelingen. De aandacht is gericht op het (betaalde) beheer door agrariërs en terreinbeheerende organisaties. Het beheer door vrijwilligers is niet in de analyses meegenomen.

Gekeken is of van de huidige beheerregimes effecten verwacht mogen worden. Daarnaast is in een aantal generieke analyses gekwantificeerd in hoeverre de locatie van de huidige beschikkingen adequaat is. Het gaat daarbij om vragen als: welk deel van de beschikkingen ligt (1) binnen (belangrijke) weidevogelgebieden; (2) buiten de verstoringinvloed van wegen; (3) binnen voldoende open landschap en (4) buiten gebieden met zware predatie? Deze analyses geven een indicatie van het wel- of niet effectief kunnen zijn van het beheer. Met deskundigen (afkomstig uit onderzoek, beleid en beheer) zijn twee workshops gehouden, waarin de resultaten zijn besproken en van gedachte is gewisseld over de wijze waarop in Nederland aan de weidevogels perspectief kan worden geboden. De geschetste zoekrichting geniet een breed draagvlak. Centraal daarbij stond de noodzaak voor aandacht voor alle aspecten van het weidevogelbiotoop en de urgentie van ruimtelijke focussing van het beleid.

Trefwoorden: Agrarisch natuurbeheer, weidevogelbeleid, evaluatie

Abstract

Melman, Th.C.P., A.G.M. Schotman & S. Hunink, 2004. *Evaluating Dutch meadow bird policy. Background document for the 2004 Nature Balance*. Wageningen, Nature Policy Assessment Office, Wageningen, Planbureaurapporten 9. 44 blz.; 11 tab.; 43 ref.; 3 annexes

The Netherlands Environmental Assessment Agency (MNP) has commissioned Alterra to analyse the Dutch government's policy on meadow birds (waders). The analysis addressed policy goals and their development, changes in meadow bird populations, the scientific basis of management guidelines and the implementation of management schemes. It focused on remunerated nature conservation activities by farmers and landowners, disregarding area management by volunteers.

The analysis tried to assess whether current management schemes can be expected to be effective. In addition, a number of generic analyses quantified the adequacy of locations currently covered by conservation contracts. This involved matters like the percentage of the contracts relating to sites situated (1) within major meadow bird areas; (2) outside areas disturbed by traffic; (3) in sufficiently open landscapes and (4) outside areas with high predation pressure. The analyses give some indication of the potential effectiveness of meadow bird policies. Two workshops have been held with research, policymaking and management experts to discuss the results of the analyses and to exchange views about ways to ensure new prospects for meadow birds in the Netherlands. The general approach outlined in the report, concentrating on the need to address all aspects of the meadow bird biotope and the urgency of spatially focused policies, is widely supported.

Keywords: nature conservation by farmers, meadow bird policy, evaluation

ISSN 1574-0935

©2004 **Alterra**

Postbus 47, 6700 AA Wageningen.

Tel: (0317) 47 47 00; fax: (0317) 41 90 00; e-mail: info@alterra.nl

Planbureaurapporten is een uitgave van het Natuurplanbureau - vestiging Wageningen, onderdeel van Wageningen UR. Dit rapport is verkrijgbaar bij het secretariaat. Het rapport is ook te downloaden via www.natuurplanbureau.nl

Natuurplanbureau, vestiging Wageningen Postbus 47, 6700 AA Wageningen

Tel: (0317) 47 78 45; Fax: (0317) 42 49 88; e-mail: info@npb-wageningen.nl; Internet: www.natuurplanbureau.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoud

Samenvatting	7
Summary	9
Inleiding	11
1 Kosten van weidevogel – en ganzenbeheer	13
2 Dertig jaar weidevogelbeleid	15
2.1 Weidevogelbeheer door natuurbeheerders, boeren en vrijwilligers	15
2.2 Taakverdeling tussen diverse beheerderscategorieën	25
2.3 Ondanks inspanningen gaat het aantal weidevogels achteruit	25
2.4 Landbouwkundige context en natuurbeheer veranderen	28
2.5 Effectiviteit beheersregelingen valt tegen	31
2.6 Hoeveel ruimte vragen weidevogels?	35
3 Perspectief van een gebiedsgerichte aanpak	41
Literatuur	43
Bijlage 1 E-mailcorrespondentie met LNV over kosten weidevogelbeheer	45
Bijlage 2 Verslag workshop weidevogelbeleid 19 maart	47
Bijlage 3 Verslag workshop evaluatie weidevogelbeleid voor Natuurbalans 2004	53
Bijlage 4 Fact sheets	57

Samenvatting

Het weidevogelbeleid zoals dat de afgelopen 30 jaar is uitgevoerd heeft tot dusverre niet de gewenste resultaten opgeleverd. De meeste weidevogelsoorten vertonen een dalende trend. Voor een aantal soorten is de situatie zelfs zorgwekkend. De watersnip en de kemphaan, die overigens alleen nog in reservaten voorkomen, doen het slecht. In een groot deel van het agrarische gebied neemt het aantal grutto's af. Voor de veldleeuwerik geldt dat sinds de jaren tachtig driekwart van het aantal broedparen is verdwenen.

Het weidevogelbeleid kent een geschiedenis van ruim dertig jaar. Hoewel er dus sprake is van continuïteit, zijn de doelstellingen binnen dit beleid in de loop van de tijd verschoven. De kwantitatieve aantalsdoelstellingen zijn steeds meer uit beeld verdwenen. Voor terreinen van natuurbeschermingsorganisaties geldt dat de doelstellingen in de loop van de tijd zijn verschoven. Graslanden in het rivierengebied kregen bijvoorbeeld het stempel van natuurontwikkeling, waardoor natuurtypen ontstaan die voor weidevogels minder interessant zijn.

Zowel voor weidevogels als voor andere soorten, zoals ganzen, geldt dat bescherming een gebiedsgerichte aanpak vraagt. Weidevogels kunnen het best in stand gehouden worden door de inspanningen op enkele grote kerngebieden te concentreren, aldus geraadpleegde deskundigen. Het is essentieel om alle omstandigheden tegelijk te optimaliseren, onder meer het behoud van open landschap en een goed waterpeil. Voorts geven de deskundigen aan dat verdere ontwikkeling van het concept van mozaïekbeheer van erg groot belang is. Mozaïekbeheer heeft betrekking op het gehele biotoop en niet alleen de nestelplaats. Ten slotte kan er een belangrijke meerwaarde ontstaan. Gebiedsgerichte samenwerking tussen boeren en terreinbeheerders ligt hierbij voor de hand. In de praktijk komen dergelijke samenwerkingsverbanden al van de grond. Agrarische natuurverenigingen spelen daarbij vaak een rol van betekenis.

Summary

Nature conservation by farmers is currently not yielding the desired results for meadow birds. Over the last 10 – 30 years, most meadow bird species have declined, both on farmland and in nature reserves. The black-tailed godwit is declining on farmland, while gamecock and common snipe populations are dwindling in nature reserves.

Several causes of this decline have been identified. Whereas the conservation management schemes focus on saving nests (by banning activities during the breeding season), more general habitat factors are subject to unfavourable developments: water tables are being lowered and the openness of the landscape is being encroached upon by urban sprawl and afforestation. These general developments reduce the effectiveness of a substantial part of the management activities. It has been estimated that of the total of 74,000 ha covered by schemes for subsidised meadow bird management, 20–30% is frustrated by urbanisation, tree plantation and predation. Moreover, some of the management activities are not effective because nests are not effectively protected. This type of management covers almost 40% of the area. Finally, farmland management has become highly mechanised, which has increased chick mortality: during the last 25 years, mower speed has increased from 8 to 20 km/hr and mowing width from 1 to 12 m.

According to experts, prospects for meadow birds in the Netherlands are to be found in: (1) focusing on regions, instead of general, diffuse management activities and (2) developing a new management concept, that of 'mosaic management', which covers the entire breeding biotope rather than just the nesting area.

Inleiding

Dit achtergronddocument geeft de onderbouwing van de gegevens zoals die zijn gepresenteerd in de Natuurbalans 2004, hoofdstuk 7 (*Weidevogel- en Ganzengebieden*), voorzover die op weidevogels betrekking hebben. De ambitie is niet meer dan de onderbouwing, voor de relevantie en betooglijn wordt verwezen naar de tekst van de Natuurbalans. De onderbouwing betreft met name die gegevens die niet rechtstreeks in de geciteerde literatuur zijn te achterhalen, maar die door ons zijn berekend, dan wel door derden ad hoc aan ons zijn verstrekt.

Voor de leesbaarheid van dit rapport is de tekst van de Natuurbalans ook afgedrukt, zodat gemakkelijk kan worden bepaald waarop de achtergronddocumentatie betrekking heeft.

7 WEIDEVOGEL- EN GANZENGEBIEDEN

De Ecologische Hoofdstructuur alleen is onvoldoende om soorten te behouden. Daarom wordt aanvullend aan het EHS-beleid een soortenbeleid gevoerd. Weidevogels en ganzen behoren tot de soorten die afhankelijk zijn van gebieden binnen én buiten de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Het zijn soortgroepen waar de overheid, in vergelijking tot andere onderdelen van het soortenbeleid, aanzienlijke bedragen aan besteedt. Het Rijk geeft jaarlijks 20 tot 25 miljoen euro uit aan het weidevogel- en ganzenbeheer. Het gaat daarbij om het beheer van natuurterreinen, het afsluiten van beheersovereenkomsten (vooral bij weidevogels) en de financiering van schade- en opvangvergoedingen (ganzen).

Dit hoofdstuk besteedt eerst, in paragraaf 7.1, aandacht aan de belangrijkste trends op het gebied van weidevogels en de voortgang van het weidevogelbeleid. Daarna komen, in 7.2, dezelfde onderwerpen aan de orde voor het ganzenbeleid.

In paragraaf 7.3 komt, in het kader van het thema 'actoren' van deze Natuurbalans de rol van agrarische natuurverenigingen aan bod. De agrarische natuurverenigingen lijken een bindende factor te vormen in het landelijke gebied, onder meer via de samenwerkingsverbanden die zij met andere organisaties aangaan.

Tot slot worden de toekomstperspectieven voor weidevogels en ganzen samen behandeld in paragraaf 7.4.

Zie H. 1

Foto: Roel Hieve

1 Kosten van weidevogel – en ganzenbeheer

De kosten van het weidevogelbeheer zijn geschat met behulp van het totale areaal van verschillende vormen van puur weidevogelbeheer en een kostprijs per hectare. Het Rijk geeft jaarlijks 20 tot 25 miljoen euro uit aan het weidevogel- en ganzenbeheer.

Wat betreft de Subsidieregelingen Agrarisch Natuurbeheer (SAN) en Subsidieregelingen Natuurbeheer (SN) zijn de oppervlaktes per pakket ontleend aan standen-van-zaken-tabellen van LASER van 18 april 2004 (SN) en 10 februari 2004 (SAN). De kostprijzen zijn gebaseerd op de regelingen SAN en SN en de vergoedingen van 2004. Daarbij zijn de kosten van het collectieve weidevogelbeheer geschat op basis van het administratieve quotum weidevogelgebied met maai/weide datum (de SAN bijlagen 19-22). Rekenvoorbeeld kosten collectieve pakketten: het administratieve quotum voor 'Algemeen weidevogelgebied' is 17% (conform de pakketeisen SAN pakket19). Dit betekent dat over 17% van de oppervlakte een vergoeding van €273 geldt en voor de overige 83% een van €52/ja.jr. De vergoeding per ha wordt dan $0.83 \cdot 52 + 0.17 \cdot 273 = €90/\text{ha.jr}$. Voor de eenvoud is aangenomen dat altijd is gekozen voor een rustperiode met voorbeweiding.

Voor de hectares die nog onder de oude regelingen vallen (RBO(N), BBO) is aangenomen dat licht beheer (l) ongeveer even veel kost als 'algemeen weidevogelbeheer' en het overige beheer (o) even veel als een gemiddelde van weidevogelgrasland met een rustperiode. Het hiermee gemoeide bedrag is 1,1 miljoen.

De kosten van het weidevogelbeheer door SBB zijn niet eenduidig aan te geven. In overleg met LNV (bijlage 1) is uiteindelijk een bedrag aangenomen van 1,5 miljoen Euro (LNV, 2004). Dit betreft dan het exclusieve weidevogelareaal. Zouden ook de terreinen worden meegenomen waar botanische doelstellingen het primaat hebben, maar waar weidevogels ook profijt hebben (weidevogel-inclusief beheer), dan komt de schatting aanzienlijk hoger uit: 3,8 miljoen Euro.¹ In totaal komen de kosten van exclusief weidevogelbeheer vanwege de beheerregelingen neer op 11,4 (SAN) plus 4,4 (SN+SBB) is 15,8 miljoen euro.

Er zijn ook beheersvormen die weidevogel-inclusief zijn: landbouw met natuurlijke handicaps, grasland met botanisch beheer (de halfnatuurlijke en de natte soortenrijke graslanden) voor zover dat binnen weidevogelgebieden ligt. Hiermee is een bedrag van 3,3 miljoen Euro gemoeid (tabel 1). Het totaalbedrag dat aan weidevogelbeheer wordt besteed komt daarmee afgerond op 15 à 20 miljoen Euro per jaar. Met de kosten van het ganzenbeheer erbij (circa 7 miljoen (bron LNV, 2004)) wordt het totaalbedrag voor beheer in ronde getallen 20-25 miljoen.

¹ De berekende kostprijs voor de 10.688 ha weidevogelbeheer, incl. de schraallanden voor zover die binnen belangrijke weidevogelgebieden liggen (bron SBB, 2004,) is €3.847.680 overeenkomend met een gewogen gemiddelde van zwaar (1484 ha à €127) en zeer zwaar beheer (9204 ha à €398) volgens de SN. Dit bedrag is inclusief beheer met een brede doelstelling en daarom niet gebruikt (zie bijl. 1).

Tabel 1. Schatting van de kosten van weidevogelbeheer voor drie categorieën: (1) exclusief weidevogelbeheer SAN, RBON/BBO, (2) exclusief weidevogelbeheer SN, (3) beheer met een brede doelstelling.

NPB nr.	Bijlage SAN/SN	Omschrijving	Opp Vergoeding 2004		Kosten
SAN, exclusief weidevogelbeheer					
rbon/bbo l	nvt		2024	90	182160
rbon/bbo o	nvt		1800	500	900000
311	SAN 16a	Weidevogelgrasland met een rustperiode 1 april- 1 juni	1485	316	469260
312	SAN 16b	Weidevogelgrasland met een rustperiode 1 april- 8 juni	1383	424	586392
313	SAN 16c	Weidevogelgrasland met een rustperiode 1 april- 15 juni	4875	536	2613000
314	SAN 16d	Weidevogelgrasland met een rustperiode 1 april- 22 juni	3768	595	2241960
315	SAN 17	Vluchtheuvels voor weidevogels	23	442	10166
316	SAN 18a	Plas-dras voor broedende en trekkende weidevogels 15 febr- 15 april	31	717	22227
317	SAN 18b	Plas-dras voor broedende en trekkende weidevogels 5 febr- 15 mei	33	1113	36729
318	SAN 19	Algemeen weidevogelgebied	26637	90	2397330
319	SAN 20	Belangrijk algemeen weidevogelgebied	6555	123	806265
320	SAN 21	Soortenrijk weidevogelgebied met kritische soorten	2646	143	378378
321	SAN 22	Zeer soortenrijk weidevogelgebied met kritische soorten	4255	167	710585
totaal			55515		1135445
					2
SN, SBB, exclusief weidevogelbeheer,					
423	SN 34	Soortenrijk weidevogelgrasland	1199	250	299750
424	SN 35	Zeer soortenrijk weidevogelgrasland	6474	398	2576652
SBB	nvt	Exclusief weidevogelbeheer	10688		1500000
totaal			18361		4376402
Beheer met brede doelstelling					
333	SAN 31	Landbouw met natuurlijke handicaps	11557	94	1086358
404	SN 15	(Half)natuurlijk grasland	3400	127	431800
417	SN 28	Nat soortenrijk grasland	2004	881	1765524
425	SN 36	Wintergastenweide	165	214	35310
totaal			17126		3318992

Verhouding uitgaven verschillende beheersvormen

Van de kosten van exclusief weidevogelbeheer wordt ongeveer 16% uitgegeven aan 'licht beheer' (à gemiddeld €90 per ha in de vorm van beheer van algemeen weidevogelgebied en licht beheer volgens de oude regelingen). De kosten van SAN beheer in de vorm van collectief, zwaar en zeer zwaar beheer zijn gemiddeld €327 per ha en leggen beslag op 56% van het budget. Het reservaatbeheer door terreinbeherende organisaties (inclusief SBB) betreft 28% van de kosten.

2 Dertig jaar weidevogelbeleid

Achtergrond-
informatie bij
Natuurbalans
2004, p.138

De in de tabel opgenomen gegevens zijn door SOVON (SOVON, 2004) geleverd, op verzoek van het Natuurplanbureau. De volledige set gegevens is weergegeven in tabel 2.

Voor de aantallen in Nederland is gebruik gemaakt van *Bijsma et al. (2001)* en de Atlas van de Nederlandse broedvogels (SOVON, 2002). De aantallen van omliggende landen zijn ontleend aan Wader Study Group (in prep). Hierin worden de recentste aantallen van steltlopersoorten beschreven en kan een aantalschatting worden gemaakt van de Europese populatiegrootte (incl. Europees Rusland en Turkije). Vergelijking van de Nederlandse populatiegrootte met die van Europa levert het aandeel van de Europese populatie op dat binnen Nederland broedt. Voor de veldleeuwerik, slobbeend, wintertaling en zomertaling konden voor de omliggende landen geen betrouwbare en/of recente aantallen worden gevonden.

2.1 Weidevogelbeheer door natuurbeheerders, boeren en vrijwilligers

Achtergrond-
informatie bij
Natuurbalans
2004, p.140

Het betaalde weidevogelbeheer omvat een areaal van circa 74.000 ha.

Volgens opgave van LASER is er binnen de SAN in totaal 51.690 ha aan weidevogelbeheer beschikt (tabel 5; naar gegevens van LASER 10 febr 2004). Staatsbosbeheer geeft 10.688 ha op als weidevogelbeheer (zie ook tabel 1; SBB 2004). Dit is inclusief grasland met een brede doelstelling, voor zover dat binnen weidevogelgebied ligt. De overige terreinbeherende organisatie hebben 7.838 ha weidevogelbeheer onder de SN gebracht. (naar gegevens van LASER 18 april 2004). Tenslotte valt er nog 3.646 ha weidevogelbeheer onder de oude regelingen (BBO & RBON). In totaal is dit 73.861 ha weidevogelbeheer.

Van de 40.092 ha collectief beheer heeft ongeveer 20% een maai-weide datum. De rest, 32.000 ha, betreft nestbescherming in combinatie met landbouw met natuurlijke handicaps.

Beheerpakketten en verwacht effect

Om de betekenis/effectiviteit van de beheerpakketten (RBON, SAN en SN) te kunnen bepalen, zijn de beheerpakketten van de diverse regelingen geordend op omvang van de rustperiode.

Beheer voor weidevogels, wat houdt dat in? Daar zijn al vele studies aan gewijd. In algemene termen zou je het zo kunnen formuleren. Weidevogelbeheer omvat alle handelingen die leiden tot een bestendiging of versterking van de weidevogelpopulatie ter plekke. In de praktijk van het Nederlandse graslandgebied komt het primair neer op:

- het handhaven van rust gedurende de broedperiode;
- het zorgdragen voor voldoende voedsel (voor volwassenen & jongen).

7.1 Dertig jaar weidevogelbeleid

- De meeste weidevogelsoorten vertonen de afgelopen twintig jaar een dalende trend, ondanks inspanningen van terreinbeherende organisaties en agrariërs om ze te behouden. Voor een aantal soorten is de situatie zorgwekkend. Een daarvan is de grutto, een soort waarvoor Nederland internationale verantwoordelijkheid draagt.
- Het weidevogelbeleid kent al een geschiedenis van ruim 30 jaar. In die periode is echter sprake van een verschuiving en verbreding van beleidsdoelstellingen. De oorspronkelijke ambities voor instandhouding van weidevogelpopulaties verdwijnen bij de uitvoering van het rijksbeleid steeds meer uit beeld.
- Om weidevogelpopulaties veilig te stellen, is aandacht nodig voor alle factoren die voor weidevogels van belang zijn. Daarbij gaat het naast de maaidatum om landschappelijke openheid, waterpeil, beschikbaarheid van voedsel, verstoring en predatie. Tot nu toe zijn veel van deze factoren onderbelicht gebleven bij de uitvoering van het beleid.

Nederland en weidevogels zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, zo vinden veel bewoners en bezoekers van polders en andere graslandgebieden. Ook de Nederlandse overheid is al lange tijd die mening toegedaan. Zij voert daarom al dertig jaar een actief beleid voor het behoud van weidevogels.

Een groot deel van de in Europa voorkomende weidevogelsoorten is op Nederland aangewezen om te broeden. Vooral van de grutto's, scholeksters en Kieviten broedt een substantieel deel (meer dan 10%) in Nederland (tabel 7.1).

Weidevogels maken ook gebruik van doortrek- en overwinteringsgebieden in Nederland en het buitenland. Een duurzaam voortbestaan van de populaties wordt bepaald door de kwaliteit en omvang van alle gebieden waarvan ze gebruikmaken. Deze Natuurbalans richt zich op de broedgebieden: experts zijn het erover eens dat momenteel de kwaliteit van het broedgebied bepalend is voor de aantalsontwikkelingen.

Tabel 7.1 Nederland heeft voor een aantal weidevogelsoorten een grote internationale betekenis als broedgebied (Bron: SOVON).

	Nederland 1998-2000	Europa 1999	Aandeel van Europese populatie (%)
Grutto	47.500	99.750	47,6
Scholekster	110.000	360.500	30,5
Kievit	250.000	1.896.760	13,2
Tureluur	22.500	384.000	5,9
Watersnip	1.350	1.043.000	0,1
Kemphaan	120	158.500	0,1

Zie H. 2

Van de Europese gruttopopulatie broedt bijna de helft in Nederland (Foto: Roel Hoeve).

Zie H. 2

Beleid houdt stand, doelstellingen veranderen

Al sinds de jaren zeventig voert de rijksoverheid, naast een beleid van wettelijke bescherming, een stimuleringsbeleid dat erop is gericht de weidevogelstand te behouden en te herstellen. Opmerkelijk is dat de doelstellingen van dit beleid in de loop van de tijd in andere termen zijn verwoord. Het beleid concentreert zich het ene moment op het duurzaam in stand houden van populaties (waarbij de omgrenzing van het areaal een afgeleide is) en het andere moment op het realiseren van arealen (waarbij het aantal te realiseren broedparen een afgeleide is). Opvallend is verder dat de rijksoverheid nooit een concrete beleidsdoelstelling heeft geformuleerd in aantallen broedparen, terwijl aantalsontwikkeling vaak als dé graadmeter wordt gehanteerd om te bepalen hoe het met een soort gaat.

Het Natuurbeleidsplan (LNV, 1990a) gaat in op de internationale betekenis van Nederland voor weidevogels en stelt als doel de duurzame instandhouding van de populaties. De nota 'Natuur voor mensen, mensen voor natuur' (LNV, 2000) noemt taakstellingen voor weidevogelgrasland: 70.000 ha voor zogenoemde niet-kritische soorten (het 'kievittype') en 50.000 ha voor kritische soorten (het 'gruttotype'). Deze nota bevat ook een aangescherpte doelstelling voor het behoud en herstel van biodiversiteit: "In 2020 zijn voor alle in 1982 in Nederland van nature voorkomende soorten en populaties de condities voor instandhouding duurzaam aanwezig."

Al met al blijkt dat formulering van beleidsdoelen door de jaren heen wisselt, en dat aantalsdoelstellingen ontbreken. Nog complexer wordt het doordat ook op provinciaal niveau beleidsdoelen worden geformuleerd. Zo hanteert de provincie Friesland als doel het stabiliseren van de populaties op het niveau van 1997.

Overigens zijn in de loop van de tijd ook andere doelstellingen een rol gaan spelen in het weidevogelbeleid. Een daarvan is de toenemende aandacht voor agrarisch natuurbeheer. Deze vorm van beheer dient niet alleen ecologische doelen, maar ook de instandhouding van bepaalde vormen van landbouw. Een andere doelstelling, die ook niet uit het oog moet worden verloren, is het belevingsaspect: weidevogels horen in de beleving van velen bij het beeld van het Nederlandse platteland. De Vogelbescherming Nederland speelt daar met recente acties nadrukkelijk op in.

Weidevogelbeheer door natuurbeheerders, boeren en vrijwilligers

Het weidevogelbeleid van de rijksoverheid wordt langs drie lijnen uitgewerkt. De eerste lijn is die van de (mede) voor weidevogels bedoelde *natuurgebieden*, waarvoor gebieden worden verworven, ingericht en beheerd. Het Rijk verstrekt subsidies voor deze activiteiten. Daarnaast is er de lijn van aangepast beheer in het agrarische gebied via het afsluiten van *beheersovereenkomsten*. Het gaat ook hier om vormen van betaald weidevogelbeheer. Essentieel kenmerk hiervan is dat perceelsgewijs een rustperiode van bepaalde omvang wordt aangehouden, waardoor wordt bevorderd dat weidevogels zich vestigen, nestelen en eieren leggen, en dat deze eieren ook uitkomen. De derde lijn is die van de *vrijwillige nestbescherming*. De nestbescherming wordt meestal uitgevoerd door boeren en burger-vrijwilligers gezamenlijk; ze krijgen hier niet voor betaald. De landelijke coördinatie hiervan (wél gefinancierd) ligt bij Land-schapsbeheer Nederland.

Het betaald weidevogelbeheer omvat (voorjaar 2004) een areaal van circa 74.000 ha. Dit is het totaal aan weidevogelbeschikkingen dat onder de subsidieregelingen van

De kemphaan is een zeer kritische weidevogelsoort die het vooral moet hebben van reservaat-beheer. Ondanks de inspanningen van terreinbeheerders is het aantal kemphanen in twintig jaar tijd sterk afgenomen. Het schommelt nu rond de 120 broedparen (Foto: Roel Hoeve).

Wanneer we op beide factoren verder inzoomen komen er details tevoorschijn:

- **Rust**
 - Minimaliseren bedrijfshandelingen (mn maaien en weiden, maar ook rollen, slepen, bemesten, onkruidbestrijding)
 - Beperking geluidsverstoring door wegen/spoorwegen e.d.
 - Voorkomen van predatie
 - ...
- **Voedsel**
 - Bereikbaarheid bodemleven
 - kwantiteit/kwaliteit
 - diepte tov maaiveld
 - inpikbaarheid van de bodem
 - ...
 - Bereikbaarheid bovengronds voedsel
 - kwantiteit/kwaliteit
 - doordringbaarheid van het gewas voor kuikens
 - ...

Het realiseren van de voedselkwaliteit en –kwantiteit kan d.m.v. diverse beheershandelingen worden gestuurd. Ook kan het eisen stellen aan de inrichting van een gebied (bijv. grondwater-stand).

Daarnaast is er ook aandacht nodig voor de kwaliteit van het weidevogelbiotoop. Op macroschaal is dat bijvoorbeeld de landschappelijke openheid. Op microschaal is dat de dichtheid van het grasgewas (t.b.v. de doordringbaarheid voor de jongen). Dit betekent dat weidevogelbeheer zich ook zou moeten strekken tot bijvoorbeeld het onderhoud aan houtwallen en –singels, pers- en geriefbosjes, ten einde de openheid van het landschap te behouden en ook de dichtheid van het grasgewas (zodat kuikens zich erdoor kunnen voortbewegen). In dit verband moet ook worden genoemd het belang van de ruimtelijke rangschikking van de diverse beheersvormen onderling, d.w.z. een juiste afwisseling van vroeg en laat beweide/gemaaide percelen (mozaïekbeheer).

Dit leidt tot een complex aan beheersfactoren die voor weidevogels onderscheiden kunnen worden. Bij het in de praktijk brengen van weidevogelbeheer zijn al deze zaken niet uitvoerbaar. Men volstaat met de beïnvloeding van een klein aantal, robuuste factoren (*lead factors*). In de agrarische praktijk is de maaibeidedatum de factor waar de meeste aandacht op is gericht. De andere factoren worden in de beheerspraktijk veelal als randvoorwaardelijk meegenomen of worden buiten beschouwing gelaten. In deze notitie nemen we daarom de maaibeidedatum als lead-factor.

Ten behoeve van de regelingen van de Relatienota en het Programma Beheer zijn er diverse weidevogelbeheerpakketten opgesteld. In deze notitie wordt hiervan een zeer beknopt overzicht gepresenteerd. Tevens wordt aan de hand van de huidige inzichten een zeer globaal beeld gegeven van de vermoedelijke effectiviteit van deze pakketten.

Kenmerkend voor weidevogelbeheer is de instelling van een rustperiode gedurende een bepaald deel van het broedseizoen. Het idee is dat met deze rustperiode de verschillende vogelsoorten een verbeterde gelegenheid krijgen om zich te vestigen, te nestelen en eieren uit te broeden. Tevens wordt in meer of mindere mate een vergroting van de overleving van de kuikens nagestreefd. Het relatieve belang van de verschillende fases in het broedseizoen is aan voortschrijdend inzicht onderhevig geweest. Met name aan het belang van de voedselvoorziening, gediviseerd voor volwassen en jonge vogels, is in de loop der jaren nieuwe kennis toegevoegd.

Tabel 2. Aantallen broedparen van diverse soorten weidevogels in Nederland en een aantal omliggende landen.

Telperiode	1979-85			1989-91			1998-2000			Aandeel populatie binnen Europa						
	min	max	gem	min	max	gem	min	max	gem	% t.o.v. 1999						
Scholekster	80000	100000	90000	166000	166000	166000	90000	130000	110000	30,5						
Kievit	200000	275000	237500	245000	245000	245000	200000	300000	250000	13,2						
Kemphaan	800	1500	1150	400	800	600	100	140	120	0,1						
Watersnip	4000	5000	4500	2400	3100	2750	1200	1500	1350	0,1						
Grutto	75000	105000	90000	85000	100000	92500	45000	50000	47500	47,6						
Tureluur	27000	35000	31000	24000	36000	30000	20000	25000	22500	5,9						
Veldleeuwerik	175000	300000	237500	105000	105000	105000	50000	70000	60000							
Slobeend	10000	14000	12000	10000	14000	12000	8600	8600	8600							
Wintertaling	3500	5000	4250	2600	2600	2600	2500	2500	2500							
Zomertaling	1250	1750	1500	1000	1900	1450	1800	1800	1800							
Omringende landen																
	Engeland			Duitsland			Denemarken			België			Frankrijk			
	1989-99			1996-99			1995-2000			2000-01			1995-96			
	min	max	gem	min	max	gem	min	max	gem	min	max	gem	min	max	gem	
Scholekster	108561	108561	108561	34000	36000	35000	10000	14500	12250	1050	1150	1100	1050	1050	1050	
Kievit	159065	159065	159065	67000	104000	85500	30000	45000	37500	17000	24000	20500	18000	18000	18000	
Kemphaan			0	109	124	116,5	175	250	212,5			0	0	5	2,5	
Watersnip	54759	54759	54759	6200	9800	8000	2500	3000	2750	60	70	65	200	200	200	
Grutto	30	62	46	6000	7300	6650	615	650	632,5	960	1000	980	165	165	165	
Tureluur	37326	37326	37326	9700	12000	10850	12000	15000	13500	370	400	385	1400	1400	1400	

Bron: SOVON, 2004

Passief - en licht beheer

Passief en licht beheer kennen geen uitstel van de maai/weidedatum. In het lichte beheer worden in sommige gevallen wel beperkingen gesteld aan het rollen en slepen. Uit verschillende evaluatiestudies die in de loop der jaren is uitgevoerd is naar voren gekomen dat passief en licht beheer nauwelijks of geen effect sorteren (Wymenga *et al.*, 1996; Kleijn *et al.*, 2001). Algemeen weidevogel beheer – nestbescherming - kan in het kader van mozaïekbeheer effectief zijn (de eerste resultaten van het project Nederland-Gruttoland wijzen wel in die richting (mondelinge mededeling Gerrit Gerritsen, projectleider), maar de regeling biedt die garantie niet..

Dat brengt ons tot de stelling dat van passief/licht beheer geen effect is te verwachten.

Zwaar beheer (uitgestelde maai/weidedatum 1 t/m 14 juni)

Het zware beheer kent een maaiweidedatum. In deze studie hebben we daarin onderscheid gemaakt tussen zwaar beheer (maai/weidedatum tot 15 juni) en zeer zwaar beheer (maai/weidedatum 15 juni of later).

De betekenis van de maai/weidedatum 15 juni kan in beeld worden gebracht door deze te projecteren op de seizoenverdeling van leg-, uitkomst- en uitvliegdata van de belangrijkste weidevogelsoorten. Uit Beintema *et al.* (1995) kan worden afgeleid dat in de periode 1 t/m 14 juni (tabel 3).

Tabel 3. De fractie eileg voltooid, ei-uitkomst en vliegvlugge jongen t/m 14 juni van een aantal weidevogelsoorten (naar Beintema, 1995)

Soort	Eileg voltooid	Ei-uitkomst	Vliegvlug
Kievit	90-100%	70-95%	–
Grutto	100%	90-95%	30-60%
Tureluur	100%	70-95%	5-50%
Kemphaan	90-100%	50-70%	0-10%

Tabel 3 laat zien dat in de periode 1-14 juni het overgrote deel van de eieren is uitgekomen, alleen voor de kemphaan geldt dat slechts 50-70% van de eieren is uitgekomen. (Deze soort laten we verder buiten beschouwing.) Wat betreft het vliegvlug zijn, zijn de cijfers veel minder gunstig. Van de grutto en tureluur is 40-95% van de jongen nog niet vliegvlug. Voor de kievit worden geen data gegeven. Wanneer we de ei-uitkomstdata naast die van de grutto leggen, kan worden geschat dat op 15 juni zo'n 30-60% vliegvlug is. Op basis van deze gegevens stellen wij dat met de maai/weidedata 1-14 juni 40-70% van de weidevogeljongen risico loopt kapot te worden gemaaid.

Dit brengt ons tot de stelling dat van de zware pakketten slechts een beperkt effect mag worden verwacht. (Dit los van de betekenis van alle andere factoren).

Zeer zwaar beheer (maai/weidedatum vanaf 15 juni)

Onder zeer zwaar beheer verstaan we in deze studie beheer met een maai/weidedatum van 15 juni of later.

Wanneer we deze datum combineren met Beintema *et al.* (1995) dan krijgen we het volgende beeld (tabel 4).

Tabel 4. De fractie eileg voltooid, ei-uitkomst en vliegvlugge jongen vanaf 15 juni van een aantal weidevogelsoorten (naar Beintema, 1995)

Soort	Eileg voltooid	Ei-uitkomst	Vliegvlug
Kievit	100%	>95%	–
Grutto	100%	>95%	>60%
Tureluur	100%	>95%	>50%
Kemphaan	100%	>70%	>10%

Op basis van deze gegevens stellen wij dat met de maai/weidedatum >15 juni 0- 40% van de weidevogeljongen risico loopt kapot te worden gemaaid.

Dit brengt ons tot de stelling dat van de zware pakketten een substantieel effect mag worden verwacht. (Dit los van de betekenis van alle andere factoren).

Collectief beheer (op weg naar mozaïekbeheer)

De effectiviteit van bovenstaande beheersvormen is slechts zeer ruw aangeduid en heeft slechts betrekking op één facet: de fysieke overleving van nest/ei/jong. Zoals al eerder aangeduid zijn er nog veel andere factoren die de overleving in het broedseizoen bepalen. Deze houden verband met voedselbeschikbaarheid en biotoopkwaliteit. Veel van deze factoren vallen (ver) buiten de sfeer van de beheersregelingen. Dit geldt evenwel niet voor bepaalde vormen van de ruimtelijke ruimschikking van het beheer. In beginsel is het mogelijk binnen de beheersregelingen zorg te dragen voor mozaïekbeheer. In de collectieve pakketten van de SAN is daar een voorzichtig eerste begin mee gemaakt. Aan deze pakketten ligt echter geen natuurwetenschappelijk onderzoek ten grondslag², ze zijn gebaseerd op noties en hebben naast ecologische overwegingen ook hun basis op inpasbaarheid in de moderne agrarische bedrijfsvoering. Deze vorm van beheer leent zich daarom nog niet voor effectbeoordeling.

Het weidevogelbeheer is te verdelen in licht, zwaar en zeer zwaar beheer op basis van de maaiweidedatum (tabel 5). Op basis van de indeling zoals die destijds door de CBL werd gehanteerd (CBL, 1990) hebben we beheer zonder maaiweidedatum gerekend tot licht beheer. Een maaiweidedatum voor 15 juni noemen we zwaar beheer en een later maaiweidedatum zeer zwaar beheer. De 26637 ha algemeen weidevogelbeheer van het collectieve beheer onder de SAN kan dus licht beheer genoemd worden. Echter de effectiviteit van collectief beheer moet als geheel beoordeeld worden. Ook de maaiweidedatum van 15 juni of later met voorbeweiding kan niet zondermeer met zwaar of licht beheer vergeleken worden. Het SN-beheer laat zich eveneens moeilijk indelen in de categorie licht, zwaar of zeer zwaar. De formulering van de beheersvoorschriften voor soortenrijk en zeer soortenrijk weidevogelgrasland is zodanig dat tenminste 25% of 30% van de oppervlakte een maaiweidedatum tot 8 juni of later heeft, echter de resultaatverplichting is veel zwaarder dan bij de SAN.

De meeste botanische graslanden kunnen, wanneer ze binnen weidevogelgebied liggen, van betekenis zijn voor ten minste een aantal weidevogels. Bij een aantal pakketten uit SAN en SN zijn weidevogels ook expliciet genoemd als doelsoort (Bijlage 2 van Hunink 2004). Van de 98.000 ha grasland, kwelder en natte heide onder Programma Beheer ligt 15 % binnen de redelijke en goede Grutto-gebieden. Dit percentage is bepaald door een GIS-kaart van het botanisch beheer op basis van de bestanden van LASER, aangevuld met die van SBB, over de Gruttokaart van Sovon en A&W (Teunissen 2002) te leggen. Voor een nadere uitleg en een overzicht van bestanden en brondocumenten wordt verwezen naar het rapport van Sander Hunink (Hunink 2004).

² Op dit moment wordt er door LBN, VBN en Alterra wel wetenschappelijk onderzoek naar de vormgeving en effectiviteit van mozaïekbeheer uitgevoerd.

In Noord-Holland blijkt de tureluur het op agrarische gronden beter te doen dan gedacht (Foto: Roel Hoeve).

het Programma Beheer valt, plus het weidevogelgebied van Staatsbosbeheer. Van deze oppervlakte heeft ruim de helft zogenoemd collectief beheer (uitgevoerd door agrariërs), een combinatie van percelen met uitgestelde maaibeheerdatum en nestbescherming.

De vrijwillige nestbescherming, ten slotte, omvat een areaal van 330.000 ha (Landschapsbeheer Nederland, in druk).

Taakverdeling en resultaten

Bij het formuleren van het weidevogelbeleid is indertijd een taakverdeling gemaakt tussen terreinbeherende organisaties (beheerders van reservaten) en boeren. Beheer gericht op de kievit en grutto werd vooral aan boeren toebedacht. Terreinbeherende organisaties waren, behalve voor de grutto, vooral verantwoordelijk voor de meer kritische soorten zoals watersnip, kempfaan en tureluur. Deze taakverdeling is evenwel nooit geformaliseerd. Wel komt dit beeld van taakverdeling vaak terug in begrenzingsplannen van provincies als onderbouwing voor de begrenzing als beheers- dan wel reservaatgebied.

Voor zowel terreinbeherende organisaties als agrariërs geldt dat de resultaten van het beheer tot dusverre niet voldoen aan de verwachtingen. In de reservaten doen watersnip en kempfaan het slecht, in een groot deel van het agrarische gebied neemt de gruttopopulatie sterk af. Overigens zijn er tussen de gebieden opmerkelijke verschillen: zo blijft de gruttopopulatie in Noord-Holland redelijk stabiel, maar neemt zij in Friesland sterk af (SOVON, 2002). Er zijn ook positieve nuanceringen mogelijk. In de reservaten doet de grutto het relatief goed, terwijl het agrarische gebied beter dan gedacht geschikt blijkt te zijn als broedgebied voor de tureluur (Scharringa, 2003).

Zie
par. 2.2

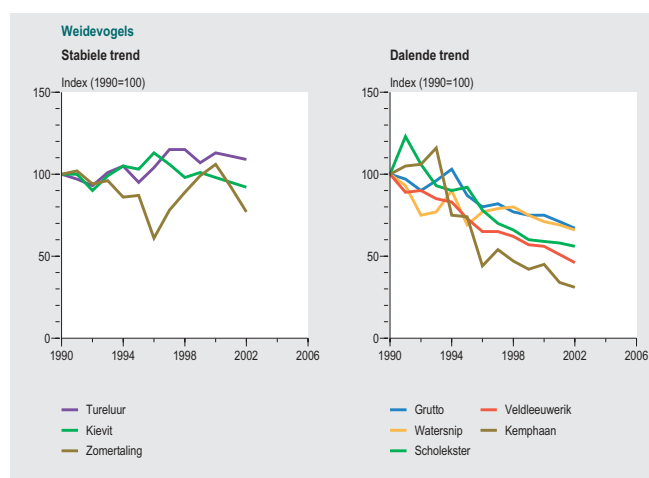
Tabel 7.2 Vooral de veldleeuwerik, grutto, watersnip en kempfaan vertonen in twintig jaar tijd een sterk dalende trend. De tabel bevat per weergegeven telperiode de aantalschattingen broedvogels (gemiddelden) in heel Nederland (Bron: SOVON).

	1979-1985	1998-2000
Kievit	237.500	250.000
Veldleeuwerik	237.500	60.000
Schalekster	90.000	110.000
Grutto	90.000	47.500
Tureluur	31.000	22.500
Slobeend	12.000	8.600
Watersnip	4.500	1.350
Zomertaling	1.500	1.800
Kempfaan	1.150	120

Zie
par. 2.3

Ondanks inspanningen gaat het aantal weidevogels achteruit

De ontwikkeling van de meeste weidevogelsoorten is overwegend negatief. Een landelijk beeld voor de periode van 1980 tot 2000 is opgenomen in tabel 7.2. Een meer gedetailleerd beeld van de trend sinds 1990 is te zien in figuur 7.1.

Figuur 7.1 De kempfaan en de veldleeuwerik laten in de periode 1990-2002 de sterkst dalende trend zien (Bron: SOVON).

Tabel 5. Areaal licht, zwaar en zeer zwaar weidevogelbeheer

Categorie	SAN	SN/SBB	RBON/BBO
licht			2024
<i>Algemeen weidevogelbeheer (onderdeel collectief beheer)</i>	2663		
zwaar (inclusief een deel van het collectief beheer)	1641	148	75
zeer zwaar	86	17042	86
Totaal	5169	18526	3646

2.2 Taakverdeling tussen diverse beheerderskategorieën

Achtergrond-
informatie bij
Natuurbalans
2004, p.141

Bij het formuleren van het weidevogelbeleid is indertijd werkendeweg een taakverdeling gemaakt tussen terreinbeherende organisaties (beheerders van reservaten) en boeren. Beheer gericht op de Kievit en grutto werd vooral aan boeren toebedacht. Terreinbeherende organisaties waren, behalve voor de grutto, vooral verantwoordelijk voor de meer kritische soorten zoals watersnip, kempshaan en tureluur. Deze taakverdeling is evenwel nooit geformaliseerd. Wel komt dit beeld van taakverdeling vaak terug in de begrenzingsplannen als onderbouwing voor de begrenzing als beheers- dan wel reservaatgebied. Voorbeelden van beheersplannen waarbij dit tot uitdrukking komt zijn: Beheersplan Oeverlanden Zwarte Water (GS Overijssel, 1989), Beheersplan Midden-Opsterland (GS Friesland, 1989), Beheersplan Redichemse waard ca (GS Gelderland, 1989), Veenweidegebied-noord (GS Noord-Holland, 1993).

2.3 Ondanks inspanningen gaat het aantal weidevogels achteruit

Achtergrond-
informatie bij
Natuurbalans
2004, p.142

[Tabel 7.2 Natuurbalans 2004]

Zie hiervoor de door SOVON aangeleverde gegevens, zoals die zijn aangehaald bij de onderbouwing van tabel 7.1 uit de Natuurbalans 2004 (SOVON, 2004).

[Figuur 7.1. Natuurbalans 2004]

De basisgegevens van figuur 7.1 zijn weergegeven in onderstaande tabel (tabel 6).

De vergelijking van de gegevens van tabel 7.2 (de aantalgegevens) en figuur 7.1 (trendgegevens) leveren soms uiteenlopende, strijdige beelden op (bv scholekster, tureluur). Dit komt vooral doordat de aantalschattingen in het verleden minder nauwkeurig waren en vaak in werkelijkheid van nog langer geleden zijn.

Voor de eerste vogelatlas (1989) zijn de aantalschattingen in de meeste gevallen tot stand gekomen door gebiedsdekkende inventarisaties te combineren met schattingen door experts voor de ontbrekende regio's. De tellingen over de periode 1983 t/m 1985 zijn gecombineerd tot een aantalschatting die in 1989 is gepubliceerd. Een probleem is dus dat die telling altijd achterhaald is en een belangrijke mate van onzekerheid bevat.

In de Atlas-periode (1998-2000) is door tellers zelf voor elk atlasblok een aantalschatting gegeven. Dit levert (in elk geval voor de gepresenteerde soorten) zeer waarschijnlijk een veel betere schatting op dan die van de eerste atlasperiode.

Tabel 6. De indexen van een aantal weidevogelsoorten over de periode 1990-20002. (Bron SOVON, 2004)

Indexen van een aantal weidevogelsoorten uit het weidevogelmeetnet.

Het weidevogelmeetnet doet uitspraken over de aantalontwikkeling van soorten binnen het agrarisch gebied. Voor soorten die ook in belangrijke aantallen buiten het agrarisch gebied voorkomen wordt het landelijke beeld ook bepaald door de aantalontwikkeling in andere biotopen. Dit geldt bijv. voor de scholekster.

Berekeningswijze

Bij het berekenen van de indexen is gestratificeerd naar **regio** (bijv. Zeeklei-Noord) en **kwaliteit** van een gebied (hoge of lage dichtheid aan broedparen). Dit laatste is bij een beperkt aantal soorten gedaan ('StratumType gewogen'). Hierdoor wordt rekening gehouden met eventuele verschillen in aantalontwikkeling tussen regio's dan wel dichtheid aan broedvogels. De afzonderlijke deeltrends per stratum zijn bij deze soorten **gewogen** gecombineerd tot een landelijke index voor het agrarisch gebied naar rato van het aandeel van de populatie binnen het stratum.

MKZ

In 2001 was er sprake van MKZ. In veel proefvlakken kon toen niet of slechts gedeeltelijk worden geteld. Ook het moment waarop is geteld lag in dat jaar veelal later dan in het seizoen dan normaal. Dit soort 'problemen' deed zich niet in alle regio's in gelijke mate voor. Het zal duidelijk zijn dat om die reden de kwaliteit en daarmee de vergelijkbaarheid van de getallen met andere jaren niet kan worden gegarandeerd. Daarom is besloten om 2001 in zijn geheel niet op te nemen in de dataset en is voor 2001 als index het gemiddelde van 2000 en 2002 genomen (cursief in de tabel).

Toelichting op tabel

De indexen zijn uitgedrukt in een percentage waarbij het startjaar (1990) op 100 is gesteld. In de kolom StratumType is aangegeven of er sprake is van een gewogen dan wel ongewogen index. Het aantal proefvlakken is weergegeven in de kolom Nplots. De helling van de regressielijn door de punten is terug te vinden in de kolom slope en de bijbehorende standaardfout in de kolom ErrSlope. In de kolom '% na 10 jaar' is de rocentuele aantalsverandering gegeven van de aantallen op grond van de regressielijn.

Biotoop	Soort	StratumType	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Nplots	Slope	ErrSlope	% na 10 jaar
Agrarisch gebied	Wintertaling	Ongewogen	100	192	133	143	125	105	90	85	94	82	113	132	151	193	0,99	0,019	90 Stabiël. Trend <5% per jaar
Agrarisch gebied	Zomertaling	Ongewogen	100	102	94	96	86	87	61	78	89	99	106	92	77	404	0,99	0,009	90 Stabiël. Trend <5% per jaar
Agrarisch gebied	Slobeend	Gewogen	100	95	108	118	95	85	64	68	96	102	91	86	81	571	0,98	0,008	82 Afname >0% per jaar
Agrarisch gebied	Scholekster	Gewogen	100	123	106	93	90	92	78	70	66	60	59	58	56	924	0,93	0,004	48 Afname >6% per jaar
Agrarisch gebied	Kievit	Gewogen	100	100	90	99	105	103	113	106	98	101	98	95	92	930	0,99	0,003	90 Afname >0% per jaar
Agrarisch gebied	Kemphaan	Ongewogen	100	105	104	86	102	110	104	175	157	104	123	145	134	57	1,03	0,026	134 Min of meer stabiel. Trend <10% per jaar
Agrarisch gebied	Watersnip	Ongewogen	100	93	75	77	90	69	77	79	80	75	71	69	66	225	0,97	0,008	74 Afname >1% per jaar
Agrarisch gebied	Grutto	Gewogen	100	97	90	96	103	87	80	82	77	75	75	71	67	783	0,96	0,003	66 Afname >3% per jaar
Agrarisch gebied	Tureluur	Gewogen	100	97	93	101	105	95	104	115	115	107	113	111	109	670	1,01	0,004	110 Toename >0% per jaar
Agrarisch gebied	Veldleeuwerik	Gewogen	100	89	90	85	83	73	65	65	62	57	56	51	46	832	0,94	0,008	54 Afname >4% per jaar

Bron: SOVON, 2004

Ook sommige eendensoorten, zoals slobbeend en zomertaling, worden tot de weidevogels gerekend. Zij zijn namelijk sterk afhankelijk van een adequaat graslandbeheer. De zomertaling is een vrij schaarse broedvogel, waarvan de aantallen al ruim twintig jaar redelijk stabiel zijn (Foto: Roel Hoeve).

Uit de tabel en de figuur komt het volgende naar voren.

- Het aantal kieviten blijkt in Nederland nagenoeg constant. Het aantal broedparen ligt rond de kwart miljoen.
- De kempfaan en watersnip, die als kritische soorten te boek staan, laten sinds de jaren zeventig een sterke achteruitgang zien. Het aantal broedparen ligt momenteel 60 tot 90% lager dan in de jaren tachtig. De kempfaan schommelt de laatste jaren rond de 120 broedparen.
- De grutto populatie is sinds eind jaren zeventig gehalveerd. Eind jaren zeventig lag het aantal broedparen op 90.000, in 2000 onder de 50.000. De indruk bestaat dat deze achteruitgang zich de laatste jaren versneld voortzet (Teunissen, 2004).
- De populatie van de tureluur is tot de jaren negentig achteruit gegaan, maar heeft zich sindsdien gestabiliseerd.
- De scholekster laat een uitzonderlijk verloop zien. Deze soort 'ontdekte' na de jaren zeventig het agrarische gebied en steeg daardoor fors in aantal. De laatste jaren is echter sprake van een achteruitgang.

Behalve voor de hierboven genoemde 'klassieke' weidevogels is het agrarische gebied ook van belang voor andere vogels, zoals de veldleeuwerik. Deze soort vertoont een sterke achteruitgang: sinds de jaren tachtig is driekwart van het aantal broedparen verdwenen.

Landbouwkundige context en natuurbeheer veranderen

De ontwikkelingen in de weidevogelstand zijn voor een deel te wijten aan veranderingen in de landbouwkundige context waarbinnen het natuurbeheer plaatsvindt.

In de eerste plaats is de reguliere landbouwbedrijfsvoering aan veranderingen onderhevig. Zo verandert de praktijk van het maaien tot op de dag van vandaag. De maai-breedte neemt toe (vroeger circa één meter, nu tot twaalf meter) evenals de maaisnelheid (vroeger circa acht kilometer per uur, nu tot twintig kilometer per uur), waardoor de overlevingskansen van kuikens sterk verminderen. Deze ontwikkelingsdynamiek in de bedrijfsvoering kan de effectiviteit van het weidevogelbeheer veranderen: wat vroeger wel effectief was, hoeft dat nu niet meer te zijn.

Zie
par. 2.4

Kortom, de aantalschattingen zijn niet allemaal van eenzelfde kwaliteit (grofweg geldt dat hoe ouder de schatting hoe onbetrouwbaarder die geweest zal zijn) en hoeven daarom niet direct aan te sluiten bij de geconstateerde trends.

Bij de trendberekeningen is aangegeven of het een 'gewogen' of 'ongewogen' trend betreft. In het eerste geval is dan gestratificeerd naar regio en de kwaliteit van de weidevogelgebieden en vervolgens zijn de afzonderlijke trends voor die strata gewogen gecombineerd tot een landelijke trend op grond van het aandeel van de populatie dat zich binnen dat stratum bevindt. Het gevolg van deze berekeningswijze is dat een nauwkeuriger beeld van de aantalontwikkeling wordt verkregen.

Wanneer de gegevens van tabel 6 worden vergeleken met die van tabel 2, valt voor de tureluur op dat tabel 6 voor de laatste 10 jaar een constant aantal geeft, terwijl tabel 2 voor de laatste 10 jaar een forse achteruitgang laat zien. Dit heeft te maken met de methodiek. Sovon geeft in haar toelichting aan dat de aantallen in tabel 2 achterlopen: ze worden vastgesteld op een bepaald tijdstip, maar beschrijven feitelijk een periode daaraan voorafgaand. Op basis van deze toelichting van Sovon (zie de toelichtingen bij tabellen 2 en 6) en op basis van aanvullende gegevens (Sovon 2002) is het overall beeld dat de Tureluur in de jaren zestig en zeventig sterk achteruit is gegaan, maar dat de soort zich vanaf de jaren tachtig.

2.4 Landbouwkundige context en natuurbeheer veranderen

De terreinbeherende organisaties hebben hun doelstellingen in de loop der tijd aangepast

Achtergrond-
informatie bij
Natuurbalans
2004, p.143

Voor het weidevogelbeheer onder de SN geldt een resultaatverplichting van 75 tot 100 weidevogels per 100 ha. Het areaal waarvoor een maaibeheerdatum moet worden afgesloten is 25 tot 30 %. Daarmee is het voorgeschreven beheer in vergelijking met het gewenste resultaat relatief licht en de vergoeding navenant. In een aantal gebieden slagen de terreinbeherende organisaties er niet in de weidevogelpopulatie op peil te houden en passen ze hun doelstellingen aan.

Bij Natuurmonumenten is één derde van de gebieden met een weidevogeldoelstelling inmiddels voor weidevogels verloren gegaan (Natuurmonumenten, 2001). Het beleid bij Natuurmonumenten is dat de weidevogeldoelstelling alleen wordt toegepast als de NWC-norm wordt gehaald of wanneer dit in de toekomst mogelijk is. De NWC-norm betekent een NWC-score van meer dan 150 punten per 100 ha. Deze NWC-score is een puntentelling waarin elk broedgeval - afhankelijk van de soort - één of meer punten oplevert. In 14 gebieden wordt de NWC-norm niet meer gehaald. Één derde van de gebieden met ooit een weidevogeldoelstelling is voor weidevogels verloren gegaan. De terreinen waar de weidevogeldoelstelling is verlaten zijn grotendeels (laag)veenmoerassen (tabel 7). Daar is in de bufferzones in plaats van weidevogelbeheer meestal gekozen voor natuurontwikkeling. Het opnieuw realiseren van hoge weidevogeldichtheden is dan niet meer haalbaar. (Natuurmonumenten, 2001). Ook komt het voor dat voor een botanische doelstelling met een hogere vergoeding wordt gekozen maar dat er nog wel veel weidevogels aanwezig zijn.

Tabel 7. Terreinen van Natuurmonumenten waar de weidevogeldoelstelling is verlaten. (Bron: Natuurmonumenten 2001)

Gebied	Oppervlakte (met weidevogel doelstelling) in ha	Maximum NWC-score sinds 1995
Peizermeden	631 (631)	67
Fochteloerveen	2691 (22)	30
Loosdrechtse Plassen	623 (50)	27
Tienhovense Plassen	204	18
Naardermeer	1076	36
Ankeveense Plassen	618	2
Het Hol	187	0
Nieuwkoopse Plassen	1237 (40)	17

Bij Staatsbosbeheer en de landschappen heeft men vergelijkbare problemen. Mayenburg (2004) stelt vast dat in circa 20000 ha graslandreservaat met weidevogels een langzame sluipende afname van weidevogels heeft plaatsgevonden. Het is ons niet bekend of overal inmiddels de weidevogeldoelstelling is verlaten en in hoeverre een resultaatverplichting aanleiding is om de doelstelling aan te passen. In veel gevallen, zoals b.v. in de Donkse Laagten (151 ha) in de Alblasserwaard, zijn een botanische doelstelling en een weidevogel of ganzendoelstelling moeilijk te combineren. Een ander voorbeeld is de Eilandspolder waar te ver doorgevoerd botanisch beheer funest bleek voor weidevogels. In het rivierengebied en grote eenheden wordt vaak gekozen voor natuurontwikkeling met begrazingsbeheer. Voor de klassieke weidevogels als Grutto, Kemphaan, Tureluur, Scholekster en Watersnip biedt dat weinig perspectief zoals o.a. blijkt uit de ontwikkelingen in b.v. de Gelderse Poort (Den Boer 1995, Faunawerkgroep Gelderse Poort, 2002).

Toch gaat het niet overal slecht met de weidevogels bij de terreinbeherende organisaties. In de Relatienota en het Natuurbeleidsplan werd er onderscheid gemaakt tussen kritische weidevogels, zoals Kemphaan, Tureluur en Watersnip en minder kritische weidevogels als Kievit, Scholekster en Grutto. De eerste groep zou vooral profiteren van weidevogelreservaten in beheer bij de terreinbeherende organisaties en de tweede groep van agrarisch natuurbeheer. De ontwikkelingen in Akerdijkse Plassen bij Delft (tabel 8) illustreren dat het in dit reservaat niet optimaal is voor een soort als de Grutto (die haalt in goede gebieden een dichtheid van 40-50 paren per 100 ha (uitspraak workshop, zie bijlage 1 en 2; Sovon, 2002) en in dit gebied slechts 4 à 8 per 100 ha), maar dat het daarbij in zijn algemeenheid niet slecht hoeft te gaan met de weidevogels. Echter op landelijke schaal slagen de terreinbeherende organisaties er gezamenlijk niet in de populaties van Kemphaan en Tureluur op peil te houden (zie tabel 6 en tabel 2).

Het agrarische gebied wordt steeds verder ontwaterd. Een gevolg daarvan is dat wormen te diep in de ondergrond zitten om voor vogelsnavels bereikbaar te zijn (Foto: Roel Hoeve).

Ook het natuurbeheer verandert. De beheersmaatregelen zijn van tijd tot tijd aangepast aan nieuw verworven inzichten. Zo zijn sinds de introductie van de beheersregimes regelmatig meer en minder ingrijpende veranderingen aangebracht. Deze veranderingen vinden nog altijd plaats. Bijvoorbeeld in de collectieve beheerspakketten. Met ingang van 2004 is het hierin niet langer verplicht in een bepaald deel van het gebied een uitgestelde maaiweidedatum aan te houden. Deze aanpassingen worden gevoed door overwegingen op het gebied van inpasbaarheid van het weidevogelbeheer in de agrarische bedrijfsvoering, kosten én effectiviteit voor weidevogels.

In de derde plaats is van belang dat doelstellingen verlegd zijn. Zo waren de graslanden van de Gelderse Poort voorheen belangrijke weidevogelgebieden. Deze betekenis is echter verloren gegaan bij de natuurontwikkeling in dit gebied. De natuurontwikkeling die hier ingezet is, heeft soorten als de grutto en tureluur weinig te bieden (Faunawerkgroep Gelderse Poort, 2002).

Verder hebben de terreinbeherende organisaties de doelstellingen voor een aantal weidevogelreservaten in de loop van de tijd aangepast. De redenen liepen uiteen: zo verschaalden en verzuurden terreinen doordat een mestgift achterwege bleef, en liep het bodemleven sterk terug. De weidevogels bleven weg vanwege voedselgebrek en de beheerder koos vervolgens voor bijvoorbeeld een botanische doelstelling. Soms bleek het weidevogelbeheer duur en werd het terrein niet langer als grasland onderhouden. Het terrein groeit dan dicht met struweel/bos, waardoor de weidevogelbiotoop verdwijnt.

Effectiviteit beheersregelingen valt tegen

Op welke plaatsen wordt het betaald weidevogelbeheer (de hierboven genoemde 74.000 ha) uitgevoerd? Het leeuwendeel (90%) van de voor weidevogels beheerde stukken ligt binnen de contouren van de gebieden waar veel grutto's voorkomen

Zie
par. 2.5

Tabel 8. Aantal primaire en secundaire weidevogels in de Akerdijkse Plassen; 118 ha bloemrijk en nat schraalland. (bron: Rombout de Wijs, Natuurmonumenten, 2004).

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	trend
Grauwe Gans	0	2	6	4	3	6	5	8	21	24	++
Canadese Gans	18	18	6	7	5	8	9	10	14	15	0
Brandgans	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	+
Nijlgans	7	7	4	4	2	2	5	7	6	7	0
Knobbelzwaan	3	4	4	4	3	4	5	3	3	3	0
Bergeend	3	1	1	3	6	5	8	8	7	9	+
Krakeend	6	9	12	8	6	14	15	20	18	20	++
Wintertaling	5	15	12	14	16	16	16	28	31	22	++
Zomertaling	7	17	8	11	12	13	10	9	9	11	0
Slobeend	16	30	19	24	26	32	31	34	32	30	0
Tafeleend	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0
Kuifeend	11	21	19	20	21	22	31	35	35	35	++
Kwartelkoning	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Scholekster	18	19	17	14	16	12	13	21	15	11	0/-
Kluut	2	3	1	2	4	1	4	1	5	4	+
Kleine Plevier	1	1	2	1	1	2	2	2	2	1	0
Bontbekplevier	1	1	1	1	6	2	1	1	2	2	+
Kievit	22	23	15	15	19	21	22	31	28	25	0
Kemphaan	5	13	7	14	8	9	14	10	11	8	0
Watersnip	2	1	1	2	3	3	4	4	6	4	+
Grutto	5	7	5	7	9	7	7	12	10	5	0
Wulp	1	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0
Tureluur	8	13	6	12	23	26	25	24	20	18	+
Kokmeeuw	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0
Visdief	2	3	1	2	4	3	3	3	5	3	0
Veldleeuwerik	7	12	7	11	10	4	5	11	8	9	0
Graspieper	7	9	9	7	8	8	9	12	13	15	++
Gele Kwikstaart	1	1	1	1	4	3	3	5	3	2	+
totaal	158	230	166	189	216	224	247	302	305	285	+

2.5 Effectiviteit beheersregelingen valt tegen

Achtergrond-
informatie bij
Natuurbalans
2004, p.144-
146

OM de effectiviteit van het weidevogelbeheer te bepalen, is een aantal bewerkingen uitgevoerd (zie voor verdere details Hunink, 2004):

1. Alle betaalde vormen van weidevogelbeheer in Nederland (SAN-beschikkingen, SN-beschikkingen en SBB-gegevens; situatie eind 2003) zijn ondergebracht in één GIS-kaart.

Deze weidevogelbeheer kaart hebben we gelegd over:

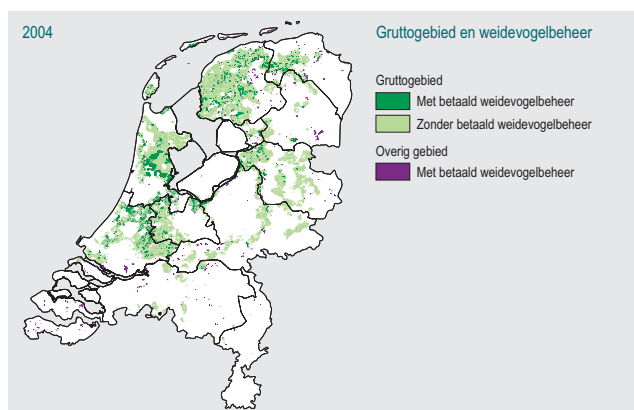
2. De beleidskaart voor weidevogels, PKB kaart 4 van het SGR, gebaseerd op de verspreiding van weidevogels omstreeks 1990 (LNV 1995) en over de 'Gruttokaart van Nederland'. De Gruttokaart van SOVON en A&W (Teunissen 2002) geeft een redelijk beeld van de weidevogelkwaliteit in het algemeen. Ze wordt verder kaart aangeduiden we als 'weidevogelkaart'. Uit de overlap van het weidevogelbeheer en de weidevogelkaart is afgeleid in hoeverre weidevogelbeheer op de goede plek ligt;

(figuur 7.2). De locatie van het beheer lijkt daarmee op die schaal grotendeels adequaat gekozen. Toch blijken de beheersregelingen minder effect te sorteren dan verwacht (Willems *et al.*, 2004; Sanders *et al.*, 2004).

Sommige delen van het weidevogelgebied zijn minder geschikt (geworden) als weidevogelbiotop. Dat komt bijvoorbeeld doordat wegen geluidsverstoring veroorzaken, door landschappelijke verdichting, of een hoge predatiedruk. Hierdoor dragen de beheerde gebieden niet bij aan de ontwikkeling van de populaties. Voor 20 tot 30% van het areaal betaald beheerd gebied wordt geschat dat geluid, verdichting en/of predatiedruk er (mede) oorzaak van zijn dat het beheer niet effectief is.

Ook de effectiviteit van de nestbescherming is niet helemaal duidelijk. Wel is aangetoond dat nestbescherming een positief effect heeft op het aantal jongen dat uitkomt (Teunissen, 1999). Het is echter onduidelijk welk deel van deze jongen daadwerkelijk vliegvlug wordt. Tussen het moment dat ze uit het ei komen en het moment dat ze vliegvlug zijn, zijn de jongen even kwetsbaar voor het maaien als zonder beschermingsmaatregelen. De toenemende maaibreedte en maaisnelheid maken dat de overlevingskansen van jongen ongunstiger worden.

Dat het beheer niet de gewenste resultaten oplevert, heeft ook nog een andere oorzaak. Het weidevogelbeheer in de beheersregelingen is er vooral op gericht een rustperiode te realiseren van voldoende omvang (door de maaiweidedatum uit te stellen). Andere factoren zijn evenwel ook van groot belang, zoals de waterhuishouding.

Figuur 7.2 Het overgrote deel van het betaald weidevogelbeheer vindt plaats binnen de grenzen van de gruttogebieden.

3. De door wegverkeer verstoorde zones rond wegen (Foppen *et al.* 2002); Om de oppervlakte door wegverkeer verstoord weidevogelbeheer te bepalen;
4. Het 'besloten gebied' (Dijkstra & van Lith-Kranendonk, 2000); Ten einde de oppervlakte weidevogelbeheer in voor weidevogels te besloten gebieden te bepalen;
5. Het gebied waarbinnen meer dan 50% van de weidevogelnesten wordt gepredeerd (Teunissen 2002); Ten behoeve van de oppervlakte betaald weidevogelbeheer met een hoge predatiedruk.

Het weidevogelbeheer blijkt voor ca 60% te zijn gelegen binnen de belangrijke weidevogelgebieden zoals die op de SGR-kaart (LNV 1995) zijn aangegeven. Een belangrijk deel van het weidevogelgebied op deze beleidskaart is inmiddels als weidevogelgebied verloren gegaan, bijvoorbeeld door intensivering van de landbouw of natuurontwikkeling (o.a. de weidevogelgebieden in Drenthe en het Gelderse/Overijsselse rivierengebied).

Het resultaat van de vergelijking met de Weidevogelkaart (Teunissen 2002) is dat 90 % van het weidevogelbeheer gesitueerd is binnen het huidige weidevogelgebied. Het overgrote deel van het weidevogelbeheer ligt daarmee in beginsel op de juiste plaats. Echter, lang niet al het weidevogelgebied wordt daadwerkelijk beheerd. Uit onze analyses volgt dat slechts 12% - 14 % van het weidevogelgebied wordt bedekt met betaald weidevogelbeheer, zo'n 86-88% van het weidevogelgebied ken dus geen vorm van betaald beheer. Om de kwantiteiten aan te duiden: het bruto Weidevogelgebied omvat volgens GIS-berekeningen 774.912 ha, waarvan naar schatting 600 000 ha grasland (Hunink, 2004). Let wel, bij deze benadering is het gebied waar vrijwillig weidevogelbeheer wordt uitgevoerd buiten beschouwing gelaten. Deze vrijwilligersactiviteiten omvatten naar schatting zo'n 330.000 ha.(Landschapsbeheer Nederland, in druk).

De resultaten zoals die volgen uit de werkzaamheden 3, 4 & 5 geven een beeld van de mate waarin effectief weidevogelbeheer wordt belemmerd door geluidsverstoring door wegen, door beslotenheid van het landschap en door predatie. Van de 74.000 ha weidevogelbeheer is 6 % verstoord door geluid afkomstig van wegverkeer, 16 % verstoord door beslotenheid en ligt 10 % in gebieden met een hoge predatiekans (tabel 9). Het door predatie verstoorde aandeel is geconcentreerd in gebieden met zwaar en zeer zwaar beheer (Hunink 2004). Deze cijfers zeggen nog niets over de mate overlap tussen de verschillende belemmeringen en er is niet gelet op belemmering door situering – in of buiten het Gruttogebied- en grondwaterstand, zodat rekening gehouden moet worden met een belemmering voor effectief beheer op tenminste 20-30% van het beheerde areaal.

Tabel 9. Belemmeringen voor effectief beheer. De percentages zijn berekend over het beheerde areaal waarvan de beslotenheid, de verstoring door wegverkeer en de predatiekans bekend zijn.

Areaal:	Informatie bekend	totaal	% over areaal bekend
Besloten	57.482 ha	9.350 ha	16
Verstoord door wegverkeer	73.861 ha	4.773 ha	6
Predatiekans hoger dan 50%	31.294 ha	3.049 ha	10
Licht beheer	73.861 ha	28.661 ha	39

Behalve dat belemmeringen weidevogelbeheer ineffectief maken is er ook nog het lichte beheer waarvan nauwelijks een effect verwacht mag worden (Wymanga *et al.*, 1996, Kleijn *et al.*, 2001; zie ook hierboven onder 'beheerpakketten en verwacht effect'). In een worst-case scenario waarbij al het lichte beheer geen effect heeft daalt het areaal effectief beheer tot beneden de 50%! Voor een nadere uitleg en een overzicht van bestanden en brondocumenten wordt verwezen naar het rapport van Hunink (2004).

Resultaten van reservataatsbeheer kunnen uitblijven doordat zich binnen sommige reservaten landbouwenclaves bevinden die een lager waterpeil vereisen dan nodig is voor een goede weidevogelstand. Als oplossing voor dit probleem kan gekozen worden voor het instellen van een eigen waterhuishouding voor de reservaatdelen of voor het aankopen van de landbouwenclaves (zie tekstkader).

Landbouwenclaves in natuurgebieden

In het Natuurgebiedsplan 'de Venen' van de provincie Utrecht is een flinke oppervlakte nieuwe natuur voorzien die de huidige kwaliteit van weidevogelgebied verder moet versterken. Intussen is zo veel grond verworven, dat begonnen is met een inrichtingsplan voor de huidige eigendommen van Staatsbosbeheer (in de provincie Utrecht) en van Natuurmonumenten (in de provincie Zuid-Holland). Deze vormen samen één groot gebied van ongeveer 500 ha. Het natuurdoel is een combinatie van kritische weidevogels en nat schraalland, en in beperkte mate open water, rietland en struweel.

Een van de belangrijkste punten bij de inrichting van het gebied is dat het van een eigen waterhuishouding moet worden voorzien. Er bleken knelpunten te zijn voor de realisatie van de in te richten deelgebieden: zo waren er nog agrariërs gevestigd in de gebieden, voor wie een ander

waterpeil nodig was. Er zouden dure maatregelen nodig zijn, zoals dammen, stuwen en pompen, om beide functies in het gebied goed te kunnen bedienen.

Op het moment dat het inrichtingsplan van start ging, was er een aankoopstop. Wel werd ter voorbereiding vastgesteld welke nieuwe aankopen het meest strategisch zouden zijn. Nu de aankoopstop is opgeheven, wordt bij de verwerving voorrang gegeven aan de vastgestelde strategische locaties.

Onderstaande kaart geeft twee strategische aankopen aan in het gebied 'Bovenlanden Wilnis', dat deel uitmaakt van het Natuurgebiedsplan De Venen. De oppervlakte van de aankopen bedroeg ongeveer 11 ha. Met deze aankopen kan nu ongeveer 103 ha aaneengesloten gebied op een doelmatige wijze worden ingericht.

Figuur 7.3 Voor het opzetten van het waterpeil was het nodig dat agrarische gronden (aangeduid met 'Nieuwe afdeling') werden aangekocht (Bron: Staatsbosbeheer).

2.6 Hoeveel ruimte vragen weidevogels?

Hoeveel ruimte vragen weidevogels? Dat hangt af van de weidevogeldoelstellingen. Zoals in de hoofdttekst is aangegeven worden in het beleid soms (impliciet) aantaldoelstellingen en dan weer areaaldoelstellingen gehanteerd. Om deze reden kan de vraag naar ruimtebehoefte niet eenduidig worden beantwoord.

Wat wel kan, is een benadering uitwerken van de aantallen weidevogels die met de huidige beheersinspanningen worden gerealiseerd. Verschillende pakketten van Programma Beheer kennen een resultaatverplichting. Deze is uitgedrukt in het aantal weidevogelparen per 100 ha. Zowel primaire als secundaire weidevogels tellen mee (zie tabel 10). Voor de precieze regels wordt verwezen naar de regelingen (SAN, SN). Door de resultaatverplichting te vermenigvuldigen met het beschikte aantal ha per pakket is een indruk te krijgen van het aantal weidevogels dat minimaal op het beheerde areaal moet voorkomen. Daarbij moet de bijdrage van SBB nog worden opgeteld omdat deze terreinen buiten de SAN/SN vallen. Om een beeld te krijgen van het aantal Grutto's is aangenomen dat de verhouding Grutto's : overige weidevogels binnen de SAN/SN beschikkingen gelijk is aan die binnen de SBB-terreinen. Van de terreinen van SBB is het aandeel Grutto's bekend. Op de 38942 ha SBB-grasland broeden 34.034 paar weidevogels, waarvan 6.574 Grutto's (tabel 10). Dat betekent dat 19 % van de weidevogels Grutto's betreft.

Tabel 10. Weidevogels waarvoor wel/niet (1/0) een resultaatverplichting geldt in SAN & SN, hun aantallen op 38942 ha grasland bij Staatsbosbeheer (bron: Mayenburg, 2004) en aandeel van de Grutto in het totaal.

Soort	Progr. Beheer		Terreinen SBB	
	SAN	SN	populatieSBB	% tov totaal
grutto	1	1	6574	19
Kievit	1	1	7312	
Scholekster	1	1	4548	
Tureluur	1	1	2966	
Watersnip	1	1	272	
Kemphaan	1	1	54	
Slobeend	1	1	1770	
Zomertaling	1	1	227	
Veldleeuwerik	1	1	1836	
Wulp	1	1	597	
Kluut	1	1	851	
Graspieper	1	1	2502	
Krakeend	1	1	802	
Kuifeend	1	1	1134	
Wintertaling	1	1	295	
Gele kwikstaart	1	1	586	
Kwartelkoning	1	0	21	
Visdiefje	1	0	1553	
zwarte stern	1	0	102	
Paapje	1	0	?	
grauwe gors	1	0	?	
Bontbekplevier	1	0	32	
Totaal			34034	

Verder is naast de genoemde landschappelijke openheid en afwezigheid van geluidsverstoring door wegen ook de beschikbaarheid van voldoende voedsel essentieel. Zoals hierboven aangestipt dreigt in reservaten bijvoorbeeld de hoeveelheid voedsel te beperkt te worden door ver doorgevoerde verschraling en verzuring. Daarnaast spelen nog diverse andere, meer of minder subtiele factoren een rol (Sanders *et al.*, 2004; Beintema *et al.*, 1995). Sturing op al deze factoren is in de beheersregelingen niet opgenomen.

Hoeveel ruimte vragen weidevogels?

De beantwoording van deze vraag gebeurt hier vanuit twee invalshoeken. De eerste gaat uit van de resultaatverplichting zoals sommige weidevogelpakketten van het Programma Beheer die kennen. Wordt een berekening gemaakt van het totaal aan beheersovereenkomsten dat momenteel loopt, dan is het aantal weidevogelparen dat 'volgens contract' wordt gerealiseerd circa 66.000, waarvan ongeveer 13.000 paar grutto's (ongeveer 25% van het huidige aantal). Ongeveer 40% van het genoemde aantal paren broedt in de agrarische gebieden en 60% in de reservaten (inclusief Staatsbosbeheer). Waarschijnlijk is deze berekening een te optimistische schatting, aangezien eerder is geschat dat de effectiviteit van het betaald weidevogelbeheer niet optimaal is.

Een tweede invalshoek gaat uit van het areaal natuurdoelen dat van belang is voor weidevogels, zoals aangegeven op de voorlopige natuurdoelenkaart die het ministerie van LNV in december 2003 heeft gepubliceerd. Dat areaal is ruim 160.000 ha. Het gaat om matig voedselrijk grasland, bloemrijk grasland en multifunctioneel grasland. Wordt uitgegaan van de huidige dichtheden die op terreinen met betaald weidevogelbeheer worden bereikt, dan zou dit een populatie kunnen opleveren van tussen de 24.000 en 48.000 grutto's (bij een dichtheid van respectievelijk 15 tot 30 paar per 100 ha). Hier past de kanttekening dat juist van de voor weidevogels belangrijke natuurdoelen nog veel moet worden gerealiseerd (zie paragraaf 5.2.1).

7.2 Gebiedsgericht beleid voor ganzen

- *Nederland is van grote internationale betekenis als overwinterings- en pleistergebied voor ganzen. Met de meeste soorten die in Nederland overwinteren gaat het goed. Uitzonderingen op deze positieve ontwikkeling zijn de rotgans en de taigarietgans*
- *Proeven met ganzenopvanggebieden laten positieve resultaten zien voor zowel boeren als ganzen.*
- *In sommige delen van de EHS waar agrarisch natuurbeheer plaatsvindt, is een combinatie mogelijk van weidevogelbeheer en ganzenopvang.*

In de winter komen grote aantallen ganzen en andere watervogels naar Nederland. Voor de meeste soorten gaat het om vogels die ver noordelijk broeden, zoals in Siberië en op Spitsbergen. Zij leggen daarvoor in de herfst en het voorjaar grote afstanden af (figuur 7.4).

Met deze verhouding van 19% kan voor de resultaat-pakketten worden berekend hoeveel Gruttoparen daar zouden moeten broeden. Echter, niet voor alle pakketten is een resultaatverplichting vastgelegd. Voor de zgn individuele pakketten van de SAN en terreinen die nog onder de oude regelingen vallen (BBO, RBO, RBON) gelden ze niet. Om ook hiervoor een schatting te kunnen maken is aan deze ruim 10.000 ha een resultaat'verplichting' toegekend die overeenkomt met resultaat-verplichtingpakketten van gelijke zwaarte (tabel 11). Voor de terreinen van SBB is ook geen resultaatverplichting te berekenen. Verondersteld is dat het huidige aantal kan worden gehandhaafd.

Het totale resultaatverplichting voor alle betaalde weidevogelbeheer (en de terreinen van SBB inclusief brede doelstelling) komt daarmee op 72.902 weidevogels waarvan 13026 Grutto's (tabel 11). Dat is naar schatting 27 % van alle 47500 Grutto's die in 1998-2000 in Nederland broedden (Sovon 2004). De SAN neemt volgens deze resultaatverplichting circa 11% (5025 paren) van de landelijke populatie voor haar rekening.

Tabel 11. Berekening resultaatverplichting weidevogels, waaronder Grutto's. Voor verklaring zie tekst. dh=weidevogelparen per 100 ha; opp = oppervlakte onder beheer; weidevogels = berekende resultaatverplichting in paren weidevogels.

NPB nr.	bijlage SAN/SN	Omschrijving	dh	opp	weidevogels		Grutto's
311	SAN 16a	Weidevogelgrasland met een rustperiode 1 april- 1 juni	25	1485	371	0,19	71
312	SAN 16b	Weidevogelgrasland met een rustperiode 1 april- 8 juni	50	1383	692	0,19	131
313	SAN 16c	Weidevogelgrasland met een rustperiode 1 april- 15 juni	75	4875	3656	0,19	695
314	SAN 16d	Weidevogelgrasland met een rustperiode 1 april- 22 juni	100	3768	3768	0,19	716
315	SAN 17	Vluchtheuvels voor weidevogels	50	23	12	0,19	2
316	SAN 18a	Plas-dras voor broedende en trekkende weidevogels 15 febr- 15 april	75	31	23	0,19	4
317	SAN 18b	Plas-dras voor broedende en trekkende weidevogels 15 febr- 15 mei	100	33	33	0,19	6
318	SAN 19	Algemeen weidevogelgebied	25	26637	6659	0,19	1265
319	SAN 20	Belangrijk algemeen weidevogelgebied	50	6555	3278	0,19	623
320	SAN 21	Soortenrijk weidevogelgebied met kritische soorten	75	2646	1985	0,19	377
321	SAN 22	Zeer soortenrijk weidevogelgebied met kritische soorten	100	4255	4255	0,19	808
rbon/bbo I	nvt		25	2024	506	0,19	96
rbon/bbo	nvt		75	1800	1350	0,19	257
sbb	nvt		?	10688	38942	0,19	6574
423	SN 34	Soortenrijk weidevogelgrasland	75	1199	899	0,19	171
424	SN 35	Zeer soortenrijk weidevogelgrasland	100	6474	6474	0,19	1230
				73876	72902		13026

Overigens broedden anno 2001 volgens een schatting van SBB (Mayenburg, 2004) 7.350-7.850 Grutto's bij de andere terreinbeherende organisaties. Dat is veel meer dan berekend via de resultaatverplichtingen van de SN (dat leverde nl een totaal van 1.401op). Een van de oorzaken zal zijn dat voor botanisch grasland geen resultaatverplichting geldt, maar dat er wel weidevogels zitten. Een andere mogelijkheid is dat binnen de weidevogelgebieden meer Grutto's broeden dan de pakketeisen dicteren, of dat de aantallen te hoog geschat zijn. Al met al leiden deze berekeningen ertoe dat binnen de 74.000 ha waar op dit moment betaalde

beheersinspanningen voor weidevogels worden gedaan, aangevuld met graslanden met een brede doelstelling bij terreinbeherende organisaties, ruim 19.000 grutto's broeden. Dat is 40% van de huidige populatie. Het is aan het beleid om aan te geven of dit voldoende is. Let wel, het is niet gezegd dat de beheersinspanningen binnen dit areaal voldoende zijn om dit niveau te handhaven. De huidige ontwikkeling is zoals bekend negatief, wellicht moeten nieuwe beheersregimes worden ontwikkeld en moet meer aandacht aan andere factoren dan maaiweidedatum worden geschonken om dit aantal op de langere termijn te kunnen handhaven.

Een tweede benadering om iets over de ruimte te zeggen die met het weidevogelbeleid is gemoeid is door de arealen van alle natuurdoelen waar weidevogeldoelstelling deel vanuit maakt bij elkaar op te tellen.

In de nota Natuur voor Mensen (LNV, 2000) worden in twee programma's (Groots Natuurlijk en Landelijk Natuurlijk) hectares genoemd die voor weidevogels relevant zijn of lijken te zijn:

Groots Natuurlijk

(i.c. multifunctionele natuur)

- 70.000 ha weidevogelgrasland voor niet-kritische soorten kievit-type (veldleeuwerikgroep) en
- 50.000 ha grasland voor kritische soorten grutto-type (In de relatienota hoorde de grutto-groep nog de bij niet kritische en de zomertaling-groep met o.a. de watersnip bij de kritische soorten).
- 20.000 ha botanisch grasland

(i.c. gevoelige natuur)

- Natte schraalgraslanden 25.000 ha

Landelijk Natuurlijk

- 15.000 ha uitbreiding natuur zonder functiewijziging. Het gaat om het afsluiten van beheersovereenkomsten in agrarisch cultuurlandschap buiten de EHS. In de nota is deze oppervlakte niet gekoppeld aan een natuurdoel.
- 30.000 ha bestaand beleid wintergasten- en weidevogelbeheer.

In SGR2 (LNV 200.) is 20.000 ha botanisch grasland verschoven van multifunctioneel naar bijzonder en zijn met name voor graslanden de taakstellingen beter uitgewerkt (Sanders in prep). SGR2 is echter tot dusver geen officieel vastgesteld /vigerend beleid. Bovendien zijn de hectares vertaald in doelen volgens het natuurdoeltypensysteem. De natuurgebiedsplannen van de provincies laten vaak de keuze bestaan tussen verschillende natuurdoelen. De eigenaar kan b.v. kiezen tussen botanisch grasland beheer of weidevogelbeheer. Pas als alle natuurgebiedsplannen volledig zijn belegd met contracten is duidelijk hoeveel weidevogelbeheer er wordt gerealiseerd. Al met al is het daardoor moeilijk te achterhalen wat anno 2004 de gerealiseerde beleidsdoelstellingen zijn.

Uitgangspunt voor de berekening van het uiteindelijke aantal weidevogels dat gehuisvest kan worden, i.c. het aantal grutto's te bepalen dat hierop zou kunnen broeden, is dat het natuurbeleid op ongeveer 160.000 ha een weidevogeldoelstelling nastreeft. Dit getal komt overeen met de oorspronkelijke doelen van de Relatienota, waarin gerekend werd met 100.000 ha beheersovereenkomsten en 60% van 100.000 ha reservaat voor weidevogels (Den Boer 1995, Mayenburg 2004). Anno 2004 lijken volgens weidevogelkundigen 15-30 paren Grutto's per 100 ha haalbaar bij zwaar en zeer zwaar beheer onder overigens gunstige omstandigheden (zie verslag weidevogelworkshop, bijlage 2). Deze 160.000 ha

weidevogelbeheer zouden dan plaats bieden aan 24.000 tot 48.000 paren grutto's. Let wel, dit betreft een maximum-schatting.

Het getal van ongeveer 160 000 in de tekst van de Natuurbalans kan ook worden berekend als de som van de oppervlakte multifunctioneel grasland (120.000 ha), nat matig voedselrijk grasland (27500 ha) en 15 % van de taakstelling in het kader van SGR2 voor bloemrijk grasland en graslanden bij de grote wateren en in het rivierenlandschap. Nu al ligt 15% van het botanische grasland dat aantrekkelijk kan zijn voor weidevogels binnen weidevogelgebied (Hunink 2004).

Waar doe je het voor?

Als belangrijke opstekers zien de verenigingen de erkenning en waardering voor wat zij doen. Die erkenning en waardering krijgen ze niet alleen van de leden, in de vorm van toenemende belangstelling voor activiteiten en enthousiasme voor deelname in projecten. Ook de 'buitenwereld' ziet de vereniging steeds meer als een volwaardige gesprekspartner. Een andere opsteeker is de samenwerking met andere partijen, zoals het bedrijfsleven en overheden. Acht verenigingen zien het als een belangrijke opsteeker dat ze collectief weidevogelbeheer hebben opgestart, en dat daarvoor grote belangstelling is onder agrariërs.

7.4 Perspectief van een gebiedsgerichte aanpak

- *Duurzame instandhouding van weidevogels lijkt gerealiseerd te kunnen worden door beleidsinspanningen vooral te richten op grote kerngebieden. Essentieel is daar alle omstandigheden te optimaliseren. Een adequaat beheer op gebiedsniveau vereist samenwerkingsvormen tussen boeren, agrarische natuurverenigingen en terreinbeheerders. Op verschillende plaatsen wordt hiermee al ervaring opgedaan.*
- *Ganzenopvang leent zich bij uitstek voor een gebiedsgerichte aanpak. Die moet dan wel gebaseerd zijn op de samenwerking tussen diverse partijen en dus op onderling respect en een open opstelling. Het korte tijdsbestek waarin het opvangbeleid tot stand moet komen maakt echter dat de samenwerking onder druk komt te staan.*
- *Kansen voor gebiedsgericht weidevogel- en ganzenbeheer doen zich wellicht voor in Nationale Landschappen, gekoppeld aan behoud van kernkwaliteiten zoals openheid. Deze kansen nemen nog toe wanneer de overheid erin slaagt Europese fondsen gericht in deze gebieden in te zetten.*

Hebben weidevogels in Nederland perspectief?

Uit paragraaf 7.1 komt een somber beeld naar voren. De landelijke aantalsontwikkelingen zijn negatief en daar waar beheersinspanningen worden gedaan, zijn de resultaten per saldo weinig bemoedigend. De vraag is of er voor weidevogels perspectief is en hoe dit kan worden verbeterd. Wat kan er gedaan worden om weidevogels meer kansen te bieden? Uit de kennis en ervaringen van onderzoekers en beheerders komt het volgende beeld naar voren.

Weidevogelbeheer heeft pas perspectief als het gebiedsgewijs wordt aangepakt. Bovendien moeten daarbij alle factoren worden betrokken die van belang zijn voor een gunstige ontwikkeling van de populatie. Belangrijke factoren zijn in elk geval (Sanders *et al.*, 2004; Willems *et al.*, 2004; Beintema *et al.*, 1995):

- landschappelijke openheid
- voldoende rust tijdens de broedperiode (zowel wat betreft agrarische werkzaamheden als geluidsbelasting door wegverkeer)
- de beschikbaarheid van voldoende voedsel (kwantiteit, bereikbaarheid)
- voldoende schuilgelegenheid voor jongen (dit betekent dat hoog gewas in de nabije omgeving beschikbaar moet zijn)

3 Perspectief van een gebiedsgerichte aanpak

Achtergrond-
informatie bij
Natuurbalans
2004, p.158-
159

Bij het opstellen van de natuurbalans is een aantal weidevogeldeskundigen en –beheerders uitgenodigd om in twee workshops (19/3/2004 en 25 juni 2004) hun reactie te geven op door de auteurs gepresenteerde gegevens en uitgevoerde analyses en om hun bijdrage te leveren ten behoeve van de duiding van de resultaten en het in beeld brengen van de perspectieven van weidevogels in Nederland. De verslagen van deze workshops zijn opgenomen als bijlage 2 en 3.

Nederland Grutto-land Mozaïekbeheer voor weidevogels³

In het voorjaar van 2003 is het project Nederland-Gruttoland gestart om samen met boeren een nieuwe vorm van weidevogelbeheer uit te proberen, met de Grutto als voorbeeldsoort. Daarbij gaat het er vooral om het reproductiesucces in agrarisch gebied weer op een niveau te brengen waarbij de Gruttopopulatie duurzaam op peil kan blijven. Het project wordt getrokken door een samenwerkingsverband van Landschapsbeheer Nederland, Vogelbescherming Nederland en Natuurlijk Platteland Nederland en gefinancierd door de Nationale Postcode Loterij.

Mozaïekbeheer is een uitgekiende combinatie van nestbescherming, plasdras beheer, toepassing van ruige mest, graslandbeheer met uitgestelde maaidatum, (voor)beweid grasland en vluchtstroken voor jonge weidevogels op gangbare melkveebedrijven. Samenwerking tussen landbouwbedrijven en tussen reservaatbeheerders en particulieren is essentieel. Voor de agrarische natuurverenigingen is een belangrijke coördinerende rol weggelegd. Optimaal Gruttobeheer is vooral een kwestie van een professionele graslandgebruiksplanning en een goed bedrijfsmanagement om kleinschalig maatwerk te kunnen leveren (Terwan *et al.*, 2003).

Het beheer kost de boer 130-185 euro per ha afhankelijk van de intensiteit van het bedrijf, of het om klei of veengrond gaat en of het over het hele of halve bedrijf wordt toegepast. De inkomensdaling is groter op klei dan op veen en groter op intensieve dan op extensieve bedrijven. De economische duurzaamheid van extensieve bedrijven is al beneden de norm en zal daar dus ook met compensatie beneden blijven. Intensieve veenbedrijven halen met compensatie net de norm, kleibedrijven blijven daar ruim boven. De SAN-pakketten zijn niet toegesneden op optimaal Gruttobeheer. De financiering schiet te kort (Terwan *et al.*, 2002).

De proef die nu wordt uitgevoerd duurt drie jaar. Zowel in Noord als in West Nederland zijn drie proefgebieden uitgekozen met in totaal 1568 ha verdeeld over 53 bedrijven. De relatief toekomstgerichte bedrijven zijn oververtegenwoordigd.

³ Verdere informatie: www.grutto.nl.

Essentiële kenmerken van goede weidevogelgebieden zijn onder meer een hoog (grond)waterpeil en landschappelijke openheid (Foto: Roel Hoeve).

- vermindering van de predatiedruk, onder meer via het herstel van de landschappelijke openheid.

Mozaïekbeheer als een oplossingsrichting

Een ontwikkeling die de laatste tijd veel aandacht krijgt, is het zogenoemde mozaïekbeheer (De Lange, 2004; Terwan *et al.*, 2003). Mozaïekbeheer is een uitgekende combinatie van nestbescherming, plasdrasbeheer, toepassing van ruige mest, graslandbeheer met uitgestelde maaidatum, (voor)beweid grasland en vluchtstroken voor jonge weidevogels op gangbare melkveebedrijven. In het voorjaar van 2003 is het project Nederland Gruttoland gestart om samen met boeren deze nieuwe vorm van weidevogelbeheer uit te proberen, met de grutto als voorbeeldsoort. In het project werken Landschapsbeheer Nederland, Vogelbescherming Nederland en Natuurlijk Platteland Nederland samen. De Nationale Postcode Loterij financiert het project.

Literatuur

- Beintema, A. J., O. Moedt & D. Ellinger (1995). Ecologische atlas van de Nederlandse weidevogels. Uitgeverij Schuyt en co., Haarlem
- Bijlsma, R.G., F.Hustings en C.J. Camphuysen (2001). Algemene en schaarse vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 2. GMD Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem, Utrecht.
- CBL, 1990. Jaarverslag 1989. Werkzaamheden Commissie Beheer Landbouwgronden 1989. DBL, Utrecht
- Bal D., Beije H.M., Fellingier M., Haveman R., Opstal A.J.F.M. van, Zadelhoff F.J. van, Handboek Natuurdoeltypen, Tweede, geheel herziene editie, , Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Rapport Expertisecentrum LNV nr. 2001/020, Wageningen, 2001.
- Boer, T. den, 1995. Weidevogels: feiten voor bescherming Achtergronddocument bij de Ecosysteemvisie Graslanden. Technisch Rapport 16, Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- Dijkstra H., J. van Lith-Kranendonk, 2000. Schaalkenmerken van het landschap in Nederland: monitoring kwaliteit groene ruimte (MKGR), Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte, Wageningen.
- Faunawerkgroep Gelderse Poort, 2002. Vogels in de Gelders Poort, deel 1. Broedvogels 1960-2000/Vogelwelt der Gelders Poort Teil 1: Brutvogel 1960-2000/ Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen e.o./ Kartierergemeinschaft Salmorth/ Vogelwerkgroep Arnhem e.o./ NABU- Naturschutzstation Kranenburg / Naturschutzstation im Kries Kleve e. V. / Provincie Gelderland/ SOVON Vogelonderzoek Nederland.
- Foppen, R., A. van Kleunen, W.B. Loos, J. Nienhuis & H. Sierdsema, 2002. Broedvogels en de invloed van hoofdwegen, een nationaal perspectief. Onderzoeksrapport nr. 2002/08 SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- GS Overijssel (1989). Beheersplan voor het beheers- en reservaatgebied Oeverlanden Zwarte Water.
- GS Friesland (1989). Beheersplan voor het beheers- en reservaatgebied Midden-Opsterland.
- GS Gelderland (1989). Beheersplan voor het beheers- en reservaatgebied Redichemse Waard ca.
- GS Noord-Holland (1993). Beheersplan voor het beheers- en reservaatgebied Veenweidegebied-Noord.
- Hunink, S., 2004. Weidevogelbeleid in Nederland Evaluatie en effectiviteitsbepaling beleid en beheer. Afstudeerrapport Hogeschool Larenstein-Alterra, Wageningen.
- Kleijn, D., F.Berendse, R.Smit & N.Gilissen, 2001. Agri-environmentalschemes do not effectively protect biodiversity in Dutch agricultural landscapes. Nature 413: 723-725.
- Landschapsbeheer Nederland, in druk. Vrijwillige weidevogelbescherming in Nederland. Jaarverslag 2002/2003.
- LASER, 2004a. Mail-mededeling
- LASER, 2004b. Mail-mededeling
- LNV (1995). Structuurschema Groene Ruimte: het landelijk gebied de moeite waard. Deel 4: Planologische Kernbeslissing. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Den Haag.
- LNV, 1999. Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer, Staatscourant 1999, 252, pagina 33, Directie Juridische Zaken, 's Gravenhage.
- LNV, 1999. Subsidieregeling Natuurbeheer 2000, Staatscourant 1999, 252, pagina 18, Directie Juridische Zaken, 's Gravenhage.
- Milieu- en natuurplanbureau, 2003. Natuurbalans 2003. Kluwer, Alphen aan den Rijn.
- Natuurmonumenten, 2001. Samenvatting notitie weidevogelbeheer; Interne notitie van de hand van R. De Wijs. Natuurmonumenten, 'S Graveland.

- Mayenburg, F. 2004. Weidevogels, aantallen, terreincondities en beheer bij Staatsbosbeheer. Conceptrapport Staatsbosbeheer, Driebergen
- Melman, Th. M., Hunink, S. & A.G.M. Schotman, 2004. Evaluatie weidevogelbeleid. Natuurplanbureau, werkdocument 2004. Wageningen.
- Pouwels, Effectenstudie weidevogels....
- Pouwels R. M.J.S.M. Reijnen, J.T.R. Kalkhoven en J.Dirksen, 2002. Ecoprofielen voor soortenanalyses van ruimtelijke samenhang met LARCH, Alterra-rapport 493, Alterra Research Instituut voor de Groene Ruimte, Wageningen.
- Sanders M.E., H. van Blitterswijk, H.F. Huisjes, M.N. van Wijk en A. Blankena, 2003. Beleidsevaluatie agrarisch en particulier natuurbeheer voor de Natuurbalans 2003, Werkdocument 2003/16, Planbureau-werk in uitvoering, Alterra, Wageningen.
- Sanders, M., R. Pouwels, H. Baveco, A. Blankena, R. Reijnen, 2004. Effectiviteit Agrarisch Natuurbeheer weidevogels. Literatuuronderzoek. Planbureau rapport 2004/**, Wageningen.
- Sanders rapport 'Monitoring natuurdoelen' in prep.
- Schekkerman, H. and G. J. D. M. Müskens, 2000. Het gebruik van 'vluchtstroken' door gruttogezinnen. Wageningen, ALTErrA, Research Instituut voor de Groene Ruimte.
- Schekkerman, H. and G. J. D. M. Müskens, 2000. Produceren grutto's *Limosa limosa* in agrarisch grasland voldoende jongen voor een duurzame populatie? *Limosa* 73: 121-134.
- Scharringa, C.J.G., 2003. Weidevogels onder druk. Tussen Duin en Dijk 2 (2): 18-21
- SOVON , 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- SOVON (2004). Mail-mededeling W. Teunissen, dd 9/6/2004 en 21/6/2004, met gegevens van SOVON & CBS tbv NEM-Weidevogelmeetnet.
- Terwan, P., J.A. Guldmond & J. Buijs, 2002. Toekomst voor de Grutto? Gruttobedrijven doorgerekend. Resultaten van een onderzoek in opdracht van Vogelbescherming Nederland. CLM 549-2002, Utrecht.
- Terwan, P., E. B. Oosterveld, H. de Ruiter & J. A. Guldmond, 2003. Beheersmozaïeken voor de Grutto. Opzet van de experimenten met optimaal gruttobehoor in zes gebieden in Noord- en West-Nederland in het kader van het project "Nederland- Gruttoland". CLM 581-2003, Utrecht.
- Teunissen, W. A. (1999). Evaluatie vrijwillige weidevogelbescherming. Onderzoek naar de effecten van vrijwillige weidevogelbescherming. Sovon-onderzoeksrapport 1999/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Teunissen, W. 2002. Weidevogels leiden tot veel discussie. Sovon-nieuws 15, (2): 3-4.
- Teunissen, W., 2004a. Weidevogels: wat moeten we ermee? Sovon-Nieuws 17(2): 10-13
- Teunissen, W. 2004b. Mondelinge mededeling tijdens workshop weidevogels dd 25 juni 2004.
- Wader Study Group (in prep). Breeding waders in Europe 2000. (info via Teunissen, SOVON)
- Willems, F., A. Breeuwer, R. Foppen, W. Teunissen, H. Schekkerman, P. Goedhart, D. Kleijn & F. Berendse, 2004. Evaluatie Agrarisch Natuurbeheer: effecten op weidevogeldichtheden. Sovon Onderzoeksrapport 2004/02.
- Wymenga, E., R. Jalving & E. ter Stege, 1996. Vegetatie en weidevogels in relatienotagebieden in Nederland: een tussentijdse analyse van de natuurwetenschappelijke resultaten van beheersovereenkomsten in Nederlandse relatienotagebieden. Altenburg & Wymenga, Veenwouden.

Bijlage 1 E-mailcorrespondentie met LNV over kosten weidevogelbeheer

Dag heren,

Hier mijn reactie op jullie weidevogelberekeningen:

ik kom op ca 14 mln.

dit wijkt af van jullie cijfers omdat:

1. jullie 2,5x hoger zitten voor sbb (ik ga af op offerte, misschien is jullie info beter dat weet ik niet, of tellen jullie meer doeltypen?)

2. jullie san-pakket 333 (bergoboeeren pakket, ofwel probleemgebiedenvergoeding) meetellen, dit is niet puur weidevogelbeheer, maar instandhouden waterpeil is natuurlijk wel goed voor weidevogels

4. ik reken in de san en sn alleen de echte weidevogelgraslanden (niet wintergasten en niet botanisch) de pakketten die jullie meetellen zijn natuurlijk okim (gedeeltelijk) goed voor weidevogels)

ik voel er ook wel voor om jullie brede telling te kiezen en ik stel voor dat we daarom het volgende hanteren:

circa 15-20 miljoen

het laagste is 'puur weidevogels' en het hoogste rekent ook ha die ook goed zijn voor weidevogels.

akkoord?

groeten bregje

rijk, ik hoop dat je inmiddels reactie op je andere vragen gekregen hebt, ik heb mij antwoorden begin van de week naar andre van straaten gemaild, die zou in overleg met marten alles versturen naar jou

bregje

—Oorspronkelijk bericht—

Van: Melman, Dick [mailto:Dick.Melman@wur.nl]

Verzonden: vrijdag 9 juli 2004 14:00

Aan: Erve, L.A.M. van (Bregje)

CC: Schotman, Alex; Oostenbrugge, Rijk van

Onderwerp: FW: kosten weidevogelbeheer

Bregje,

Hier onze berekeningen van de kosten van het weidevogelbeheer. Het is bedoeld om een redelijke schatting te geven. Alles bij elkaar komen we op zo'n 23 miljoen per jaar (situatie 2003), waarvan de SAN 13,4 miljoen. Je vindt enige toelichting hierbij plus een tabel.

Graag jou reactie.

Met vriendelijke groet,

Dick Melman

—Oorspronkelijk bericht—

Van: Schotman, Alex

Verzonden: vrijdag 9 juli 2004 13:51

Aan: Melman, Dick

Onderwerp: kosten weidevogelbeheer

Dick,

In de toegevoegde file staan in de kolom opp de ha per pakket SN of SAN. De oppervlaktes komen uit een sommatietabel van Marlies Sanders. Voor SBB hebben we het door hen opgegeven aantal ha weidevogelbeheer genomen.

Bij de SAN zijn alleen de echte weidevogelpakketten opgenomen. Er zullen ook wel weidevogels zitten in verschillende soorten grasland (301...310), maar er is daar geen resultaatverplichting. Ik weet ook niet of dat botanische grasland in weidevogelgebieden ligt.

Behalve de echte SN weidevogelpakketten zijn ook opgenomen 5400 ha halfnatuurlijk grasland en nat soortenrijk grasland. Dit ter compensatie van de 5400 ha die NM en de landschappen meer opgeven aan weidevogelgrasland dan er aan SN-hectares in de tabel staan (Het geschatte aantal Grutto op pure SN percelen is ook lager dan het werkelijke aantal bij deze organisaties, dat klopt dus).

Voor Rbon/BBO heb ik een vergoeding aangenomen van 146 voor licht weidevogelbeheer en 500 voor zwaar beheer.

In totaal kom ik uit op 23,7 miljoen euro voor alle weidevogelbeheer in Nederland.

Alex

<<weidevogelnesten_onder_beheer2.xls>>

Bijlage 2 Verslag workshop weidevogelbeleid 19 maart

***Alterra Research Centre
Gebouw 101, zaal 1***

Aanwezig: Albert Beintema, Ruud Foppen, Jan Holtland, Sander Hunink (*verslag*), Harm de Jong, Joost Klaver, David Kleijn, Barend van Gernerden, Dick Melman (*voorzitter*), Aad van Paassen, Rien Reijnen, Kees Scharringa, Alex Schotman (*verslag*), Geert de Snoo, Wolf Teunissen, Jaap Wiertz, Ernst Oosterveld.

Afwezig: Jeroen Huneke, Bart van Tooren, Cees Witkamp.

Inleiding

In het kader van het project Weidevogelbeleid wat in opdracht van het Natuurplanbureau wordt uitgevoerd voor de mei-uitgave van de Natuurbalans, is een workshop gehouden waarvoor nationale deskundigen op het gebied van weidevogels en weidevogelbeleid zijn uitgenodigd. Doel van de workshop was uitwisseling van kennis over de opgestelde stellingen. Het tweede doel was het verkrijgen van een zo groot mogelijk draagvlak voor antwoorden op de opgestelde stellingen.

De workshop werd geopend door Dick Melman. Het programma bestond uit twee blokken met elk een korte presentatie van de uitgevoerde analyses en de hierop gebaseerde stellingen. De vraagstellingen die in de workshop zijn behandeld, zijn als volgt:

- Zijn de pakketten adequaat?
- Is de uitvoering consistent?
- Welke factoren zijn een belemmering voor succesvol beleid?
- Wat is nodig om het weidevogelbeleid tot een succes te maken?

Na elke presentatie werd een discussie gehouden door de aanwezigen te verdelen over drie discussiegroepen. Elke discussiegroep presenteerde haar bevindingen. Aan het eind van de dag werden aanbevelingen gedaan en hartenkreten geuit.

Stellingen Blok 1: Pakketten en uitvoering

Na een presentatie van de te verwachten effecten van weidevogelbeheer, de indeling naar zwaarte van de beheerspakketten en de ligging en areaalverdeling van het weidevogelbeheer, werden een aantal stellingen gepresenteerd. De stellingen vormden punt van discussie.

Stellingen beleid en pakketten:

- De weidevogels gaan achteruit: beleidsdoelstellingen worden niet gerealiseerd.
- Een aantal pakketten is effectief, mits aan diverse randvoorwaarden wordt voldaan.
- Of aan randvoorwaarden m.b.t. vochttoestand, gewasstructuur, verstoring wordt voldaan is niet bekend/geregeld.

Stellingen uitvoering beheer:

- Weidevogelbeheer grotendeels op goede plaats.
- Beperkt deel weidevogelgebied in beheer.
- In de huidige beheerde gebieden broeden maximaal 18-24.000 Grutto's (30-40pp/100ha).
- Dat is maximaal 50% van de huidige populatie.
- Na realisatie van de taakstelling (140.000 ha) herbergen de beheerde gebieden maximaal 42-56.000 Grutto's.

De stellingen werden in drie groepen bediscussieerd. Plenair werden de bevindingen daarna besproken.

Conclusies discussie stellingen

Uit de discussie kwam naar voren:

- dat niet elke weidevogelsoort achteruit gaat, het nuanceren van de voor- en achteruitgang is gewenst. De grutto (gidsoort weidevogelbeleid) gaat achteruit, dat geldt ook voor de Kievit, Scholekster, Veldleeuwerik en Wulp. Daarnaast gaan diverse soorten vooruit (Krakeend, Kuifeend, Knobbelzwaan, Nijlgans en Tureluur?), echter de vooruitgang is beperkt gerelateerd aan het weidevogelbeleid. Het weidevogelbeleid (beleid jaren '70 en '80) was vooral gericht op het behoud van kritische soorten als de Kemphaan. De kritische soorten zijn zo goed verdwenen. Hiermee heeft het beleid gefaald. Voorts valt op dat doelstellingen weinig geconcretiseerd en gekwantificeerd zijn. Dit is wel gewenst, en kan vorm krijgen door bijvoorbeeld meer soortgericht doelstellingen op te stellen.
- De effectiviteit van het weidevogelbeheer is moeilijk te bepalen, het vestigen van broedparen, maken van nesten, uitkomen van eieren levert slechts beperkt houvast op. Beter is het vaststellen van het aantal vliegvlugge jongen, hetgeen zeer arbeidsintensief is.
- Duidelijk is dat de te verwachten effecten van het beheer pas succes kunnen hebben als aan alle randvoorwaarden/factoren wordt voldaan. De huidige pakketten zijn teveel gefixeerd op de rustperiode. Doordat ook overige factoren gedeeltelijk of geheel niet zijn geregeld is de effectiviteit sterk beperkt. De huidige trend laat zien dat het weidevogelbeheer nog niet effectief genoeg is en er betere randvoorwaarden moeten worden vastgesteld. Onduidelijk is wat precies de randvoorwaarden moeten zijn. Het afsluiten van pakketten zou a.h.v. randvoorwaarden (vochttoestand, openheid, microrelief, e.d.) moeten worden gedaan om weidevogelbeheer op betere plekken te krijgen.
- Gezien de verspreiding van de Grutto (HSI model), ligt het weidevogelbeheer op de juiste plaats. De Ruime Jas heeft echter verspreide ligging van weidevogelbeheer tot gevolg. Kennelijk ligt het meeste beheer desondanks op de goede plaats. Daarnaast is het onduidelijk of het beheer ook op microniveau op de juiste plaats ligt.

- Maar een klein deel ($\pm 15\%$) van het goede weidevogelgebied is daadwerkelijk in beheer. In de huidige beheerde weidevogelgebieden is ruimte voor maximaal 18-24.000 Grutto's, bij een gestelde dichtheid van 30-40p/100ha. Als de taakstelling van 140.000 ha beheerd weidevogelgebied wordt gerealiseerd, is er ruimte voor 42-56.000 Grutto's (= huidige Gruttostand NL). Hiermee kan de Gruttostand behouden worden (als de Grutto ook weet waar de beheerde percelen liggen). Opgemerkt wordt dat het ongunstig weidevogelbeheer niet is opgenomen. Daarmee is het beeld van de omvang van het weidevogelbeheer onvolledig. Geadviseerd wordt om vrijwillig weidevogelbeheer wel zichtbaar te maken in de analyses.

Stellingen Blok 2: Belemmeringen

Het tweede blok werd ingeleid door een korte presentatie van de belemmeringen voor effectief beheer. Onder andere kwam naar voren dat ongeveer een kwart van het beheerde areaal niet effectief bleek door verstoring. Op basis van deze analyses zijn de stellingen opgesteld. Naast de opgestelde stellingen werden ook enkele vragen en knelpunten genoemd. Deze vragen en knelpunten zijn naast de stellingen ook opgenomen bij de discussie.

Stellingen belemmeringen effectief beheer

- Van de berekende maximaal 18-24.000 paren veiliggestelde grutto's in voor wv beheerd gebied, blijven maximaal 13-17.000 over vanwege beheerd gebied dat niet effectief is.
- Het merendeel van de huidige grutto's zit in gebieden met niet-adequaat wv-beheer en is gedoemd te verdwijnen.

Andere vragen/knelpunten:

- Nestelen weidevogels daar waar de omstandigheden het gunstigst zijn?
- Wat bepaalt de nestdichtheid in gunstige gebieden?
- Hoe belangrijk is continuïteit van beheer irt plaatstrouw?
- Is er sprake van een 'ecologische val' in de vorm van keuze van schijnbaar gunstige nestelplaats?
- Hoe effectief is nestbescherming?
- Weidevogelpakketten worden alleen afgesloten op plekken waar weidevogels zitten.
- Gevolg: alleen al als gevolg van natuurlijke fluctuaties in populaties wordt weidevogelbeheer geleidelijk afgebouwd.
- Ook in beheerde gebieden zakken de populaties in.
- Hoe kan het dat we er niet in slagen optimale omstandigheden te scheppen voor hoge dichtheden aan weidevogels?
- Zou het een particulier die zich primair toelegt op weidevogels kunnen lukken?

Conclusies discussie stellingen

- Als men naar de Grutto kijkt als gidssoort, dan kan worden gesteld dat van het areaal gesubsidieerd weidevogelbeheer $\pm 30\%$ ongeschikt is door beslotenheid, verstoring (door o.a. geluid en aanwezigheid predatoren) en predatie.
- Nestbescherming is buiten beschouwing gebleven. Daarvan wordt ook enig effect verwacht. Hoewel nestbescherming wel effectief is voor de nestfase, het heeft geen effect op de overleving van kuikens.
- Het effect van collectieve beheerspakketten is nog niet duidelijk te bepalen. Collectief beheer biedt interessante mogelijkheden voor mozaiekbeheer. De optimale vorm van mozaiekbeheer is nog onduidelijk. Hiernaar wordt onderzoek uitgevoerd.
- Hiermee komt toch het beeld naar voren dat het merendeel van de huidige grutto's in gebieden zit met niet-adequaat weidevogelbeheer en is daar gedoemd te verdwijnen.

Weidevogels nestelen vanzelfsprekend daar waar de omstandigheden het gunstigst zijn. De vraag is wel of gunstige gebieden wel gunstig genoeg zijn.

- Er is waarschijnlijk sprake van 'ecologische vallen' voor weidevogels; vogels worden 'verleid' om ergens te broeden, maar op die plaatsen komt het niet tot vliegvlugge jongen. Plaatstrouw kan het effect van ecologische vallen versterken, met name wanneer eieren wel worden uitgebroed en de jongen vervolgens niet vliegvlug worden. Het is overigens onduidelijk op welk ruimtelijk nivo er sprake is van plaatstrouw: op perceelsnivo of op gebiedsnivo. Dit heeft consequenties voor de na te streven continuïteit van beheer. Er zijn hierover verschillende anekdotes in omloop. Zo is er een historisch voorbeeld van een perceel met jaar in jaar uit zo'n 40 nesten. Toen er in het kader van ruilverkaveling van perceel werd gewisseld en het beheer ter plekke veranderde, verdwenen de grutto's en keerden niet elders in het gebied terug. Een ander voorbeeld is dat in ZW-Friesland de verstiging van grutto's van jaar tot jaar op andere percelen gebeurt: boeren hebben behoefte om hun beheer daaraan aan te passen: plaatstrouw van beheer is in dat geval dodelijk voor weidevogels.
- Hierbij is de continuïteit van beheer erg belangrijk op globaal niveau, op microniveau zal het verplaatsen van weidevogelbeheer minder effect hebben.
- Het is verder moeilijk te bepalen wat of welke factoren de nestdichtheid bepalen in gunstige gebieden. Hierdoor is het vrijwel niet mogelijk om optimale omstandigheden te scheppen voor hoge dichtheden aan weidevogels. Er is behoefte aan meer zwaar en zeer zwaar beheer. Door het gebrek aan flexibiliteit van het beheer is er risico dat het beheer op de verkeerde plekken worden afgesloten en het weidevogelbeheer geleidelijk wordt afgebouwd. Meer flexibiliteiten zoals in de collectieve pakketten is gewenst.
- Door agrariers meer hun eigen gang te laten gaan bij de vormgeving van het weidevogelbeheer ter plekke, wordt mogelijk het weidevogelbeheer op meer gunstige percelen uitgevoerd. Een vorm van resultaatssubsidiering zou een goede oplossing kunnen zijn, mits er een goede vertrouwensrelatie is tussen agrariër en subsidieverstrekker.

Aanbevelingen en eindconclusies

De workshop werd beëindigd met de eindconclusies die in de vorm van aanbevelingen zijn behandeld in een korte discussie aan het eind van de workshop. Door de korte tijd zijn niet alle aanbevelingen behandeld. De aanbevelingen die wel zijn behandeld zijn gevormd in hartenkreten, wensen vanuit de deskundigen omtrent de vooruitgang van de weidevogels in Nederland.

Aanbevelingen:

- Meer areaal weidevogelbeheer nodig
- Beheer optimaliseren m.b.v. mozaiekbeheer (daardoor groter areaal effectief?)
- Regeling beter instellen op herontwikkelen weidevogelgebieden
- Meer aandacht voor randvoorwaarden effectief beheer
- In graslanden met botanisch beheer meer doen voor weidevogels
- Adequate vergoeding cruciaal voor uitgroei particulier beheer

Hartenkreten

- In het weidevogelbeheer is tot nu toe sterk gefocused op alleen de maaidatum, terwijl meer factoren van groot belang zijn. Aan die andere factoren moet serieus aandacht worden geschonken wil het weidevogelbeheer goede effecten hebben op de weidevogelpopulaties.
- Het beheer optimaliseren m.b.v. flexibel mozaiekbeheer is gewenst. Maar het huidige mozaiekbeheer is onduidelijk en niet adequaat genoeg. Voorts is het van heel groot

belang dat beheersregimes samen met grondgebruikers worden ontwikkeld, pas dan kun je iets krijgen dat in de praktijk ook werkt.

- Stimuleren van de creativiteit van agrariers. Door de agrariër meer ruimte te geven, kunnen agrariers zelf beslissen welk weidevogelbeheer nodig is. Ook weten zij meestal hoe bepaalde beheersvormen zullen gaan uitpakken op hun gronden en kunnen zij hierop inspelen.
- Gangbare landbouw met veel weidevogels geeft aan dat er agrariers zijn met veel kennis over weidevogels. Deze kennis kan worden benut ten goede van weidevogels.
- Meer geld is nodig om goed weidevogelbeheer mogelijk te maken. Zowel geld voor agrarisch natuurbeheer als geld voor de terreinbeherende organisaties kan zorgen voor een uitbreiding van goed beheerde percelen. Adequate vergoeding is cruciaal voor de uitgroei van particulier beheer. Een particulier heeft wel de wil om natuurbeheer uit te voeren maar is erg economisch ingesteld, vanwege de vaak slechte financiële staat waarin zij zich verkeerd.
- Doelstellingen helderder formuleren. Het is onduidelijk of en welk doel wordt nagestreeft in het weidevogelbeleid en welke referentie wordt aangehouden voor weidevogelpopulaties.
- Het behoud van landbouw in Nederland is noodzakelijk voor het behoud van vele cultuurvolgers als de weidevogels, waarvoor Nederland een verantwoordelijke rol heeft binnen de EU.
- Belangstelling voor weidevogels in Den Haag. Haar verantwoordelijke rol tegenover het behoud en ontwikkelen van de weidevogelpopulaties in Nederland is onvoldoende in het besef van Den Haag geworteld. Er moet duidelijk snel iets gedaan worden om de huidige weidevogelpopulaties te behouden.
- Meer van alles voor de weidevogels: het is hard nodig!

Bijlage 3 Verslag workshop evaluatie weidevogelbeleid voor Natuurbalans 2004

Datum: vrijdag 25 juni, 9.30 – 12.30 uur
Plaats: Alterra-Wageningen, zaal C
Aanwezig: Albert Beintema, Hendrien Bredenoord, Jolanda Dirksen (versl.), Sander Hunink, Dick Melman (vz), Rijk van Oostenbrugge, Aad van Paassen, Rien Reijnen, Cees Scharringa, Alex Schotman, Wolf Teunissen, Bart van Tooren, Jaap Wiertz
Afwezig: Ruud Foppen, Barend van Gemerden, Jan Holtland, Jeroen Huneke, Harm de Jong, Joost Klaver, David Kleijn, Cees Witkamp

Algemeen:

Hieronder volgt een verslag dat uitspraken weergeeft die tijdens de workshop zijn gedaan. De workshop geeft het schijf/redactieteam (Dick & Rijk) aanleiding om een aangepaste tekst voor te bereiden waarin de volgende smaakbepalende elementen voorkomen:

- meer bronvermelding
- de problematiek van de schuivende beleidsdoelen aan de orde stellen (aantallen, ha's, proces, patroon)
- het idee lanceren van kiezen voor weidevogelkerngebieden (a la Eemland, Terschelling)
- ingaan op actorenbeleid; Boeren/EU-beleid/bottom op/vrijwilligers/beleving/natuurbescherming

Verslag van de workshop – opsomming van uitspraken

Terugblik op de Voorjaarsbalans

De vorige workshop weidevogels gaf voeding aan de Voorjaarsbalans. De thema's die hierin zouden worden opgenomen waren "groene ruimte randstad" en "weidevogels". Half april is er een gesprek geweest met DG Andre van der Zande. De kwaliteit van de Voorjaarsbalans was geen probleem maar wel de verkeerde boodschap op verkeerd moment.

Daarnaast zijn er ook twijfels rond de status van de Voorjaarsbalans. LNV, VROM, RWS en de DG's hebben 2 juli overleg om heldere afspraken over de Voorjaarsbalans te maken.

De Natuurbalans is meer vooruitkijkend dan evaluerend. Dit heeft consequenties voor het thema "weidevogels". Bij het weidevogelbeleid gaat het niet alleen over actoren maar als je kijkt naar de doelen, welke actoren heb je mee te maken en wat komt ervan terecht. Deze ontwikkelingen moet je in de context van natuur en landschap zien.

Terugblik vorige workshop

Gememoreerd wordt dat de vorige workshop veel heeft opgeleverd, zowel inhoudelijk voor de balans als voor de onderlinge info-uitwisseling. De publicatie van SOVON, WUR in de week na de ws heeft een aantal ws-deelnemers verrast. Het zou goed zijn geweest als hier tijdens de ws melding van was gemaakt. De auteurs melden dat in de pers bepaalde zaken anders zijn opgepakt dan hun bedoeling was (bijvoorbeeld de relatie kieviten en beheer). (Jaap Wiertz meldt dat in de literatuurstudie van Marlies Sanders en Rogier Pouwels de resultaten verwerkt waren en dat deze literatuurstudie voorafgaand aan de eerste workshop was rondgestuurd.

Septemberbalans; wat is de impact van de boodschap en perspectieven

- Integratie weidevogels en ganzen gedeelte. Er zijn twijfels over correlatie want weidevogelgebieden zijn goed voor ganzen, niet andersom. Vogelbescherming heeft een onderzoeksopdracht verleend aan SOVON om de verspreiding van ganzen en smienten in kaart te brengen. Het doel van deze studie is om te zien of aan de randvoorwaarden van het nieuwe beleid (namelijk opvang van alle winterganzen en smienten) wordt voldaan. LNV gaat ervan uit dat 80.000 ha voldoende is. Vogelbescherming is daar minder van overtuigd. Binnen een maand zijn er kaartbeelden (Wolf Teunissen en Barend van Gernerden).
- Het stukje over weidevogels is inhoudelijk nog dun. Dat heeft o.a. te maken hoe je met je bronnen omgaat. (Albert Beintema). Het stukje van de ganzen zit beter in elkaar, beter van bronnen voorzien, maar het is niet up-to-date.
- Kijk goed naar de opmerkingen van Directie Natuur. Het onderwerp ganzen is nu heel actueel, dit was het niet in 1993. Bronnen goed vermelden of niet doen (Albert Beintema).
- Als je het over actoren hebt eerst je uitgangspunten en doelstellingen formuleren (Wolf Teunissen).
- Met de ganzendata is iets misgegaan. Er moet nog een forse slag geslagen worden. Welke elementen wel en niet noemen (Rijk van Oostenbrugge). Je bent in september te laat over aanwijzing hectaren (Beintema). 50.000/30.000? ha in EHS klopt niet.
- Het aanspreekpunt ganzen bij SOVON is Berend Voslamber (Wolf Teunissen).
- Aandachtspunt bij de weidevogels is de bronvermelding, een achtergronddocument is in voorbereiding, maar nog niet gereed. Belangrijk is het verschil tussen anekdotes en statistische analyses. Je moet wel staan voor de hardheid van de uitspraken. Zit er een meerjarig onderzoek achter of een enquête van collega's (Rijk van Oostenbrugge).
- Hoofdstuk ervaringen zijn eigenlijk verwachtingen, dit is eigenlijk anekdotisch en niet hard onderbouwd (Wolf Teunissen).
- Moet je bij weidevogels niet meer inhoudelijk ingaan op de achtergrond van de ecologie zoals waterpeil? Hoe wordt dit geregeld (Jaap Wiertz)? Via planologie en wat betekent dit voor gebiedgerichte samenwerking (Rijk van Oostenbrugge).
- De boodschap is erg gericht op beheersregimes, perspectief gebiedscontracten. De doelstellingen niet in aantal hectaren maar in aantallen weergegeven zoals vroeger (Albert Beintema).
- Nota Natuur voor mensen, mensen voor natuur spreekt over kievittype en gruttotype (Hendrien Bredenoord). Aan legitimatie aantallen heeft het altijd ontbroken (Aad van Paassen).
- Conventie van Bern zegt; populatie '82 aanwezige soorten duurzaam in stand houden (Bredenoord). Interpretatieprobleem (Rijk van Oostenbrugge).
160.000 ha → 20.000 grutto's nu (Albert Beintema)
100.000 ha → 100.000 grutto's 1970
Staat dit in de relatienota beschreven (Rijk van Oostenbrugge)?.
- Ecologische referentie verschuift in de tijd bijvoorbeeld t.o.v. 1950, jeugdbeelden (Hendrien Bredenoord).
- Jan Holtland (SBB) gaf telefonisch door dat hij de suggestie storend dat de reservaten het niet goed doen omdat de kritische weidevogels achteruitgaan. Specifieke zorg voor kritische soorten is nooit de opdracht aan SBB geweest. Wel erkent hij dat als er in Nederland een plek aan kritische soorten is toebedacht, dat reservaten daarvoor het eerst in aanmerking komen.
- Samenhang actoren weergegeven en dieper ingaan op waterpeil (Rijk van Oostenbrugge).

- Waar wil je op inzetten? Kerngebieden Waterland en Eempolder. Deze gebieden als voorbeeld genoemd, natuurlijk niet hiertoe beperken (Wolf Teunissen). Het rendement is nu geringer (Bart van Tooren). Welke gebieden en waar spraken we in 1975 over en waar praat je nu over (Aad van Paassen)? **Luc Draaijer (NWC)** kan het vertellen.
- Signaal afgeven dat de oppervlaktenorm is gebaseerd op aantallen (Albert Beintema). De doelstellingen voor weidevogels en de doelstellingen voor Agrarisch Natuurbeheer helder maken. Kerngebieden en verbreden doelgroep niet door elkaar halen (Rijk van Oostenbrugge).
- Bij de evaluatie van AN heeft men gekeken naar de oude relatienota met uitgesteld maaibeheer (Wolf Teunissen). Gerrit Gerritsen?
- Moeten we focussen op gebieden (Dick Melman)? Ja, maar probeer iets van de ecologische kwaliteit weer te geven in concrete termen b.v. minimaal 110 ha grasland, x% areaal grondwatertrap 1, y% areaal met uitgeteld beheer tot 15 juli, maximaal z km houtwal per 100 ha, etc. (Jaap Wiertz). Kun je iets over pakketten laten zien (Van Tooren)? Nee, dit heeft Rijk van Oostenbrugge eruit gehaald.
- Het kader aangeven want de gruttoachterstand gaat toch door, daarom eerst de geschiedenis beschrijven (Cees Scharringa).
- De nota NvM heeft het over 70.000 ha weidevogelgrasland. Wat is te versnipperd? Wat is een weidevogelreservaat (Hendrien Bredenoord)? Een goed reservaat is **> 100 ha** (jaren '70) bijvoorbeeld zoals Eempolder, polder Arkenheem die extensief met reservaatgebieden is. Mooie mix tussen intensief en extensief beheer (Wolf Teunissen). Het middel is een mix tussen reservaatgebieden, grondwaterstanden en gebruik + erbuiten iets doen!
- Als boeren verdwijnen is dit funest voor het weidevogelbeheer (Cees Scharringa). Hoe kan een boer het kostendekkende doen (Bart Van Tooren)? Voorstel van Dick Melman om dit op te nemen. Zie onderzoek LEI jaren '80 (Albert Beintema).

Tekstvoorstellen

Inleiding

- Alleen binnenlandse omstandigheden noemen (zie Schekkerman, Limosa 2000). Waddeneilanden (Bart van Tooren)
- iets zeggen over positiebepaling weidevogelbeheer – agrarisch natuurbeheer in de inleiding of het laatste gedeelte (Jaap Wiertz).

Ontwikkelingen

- Geef aan dat er processen aan de gang zijn waar je geen kijk op hebt, zoals bij de veldleeuwerik (Cees Scharringa). Er moet meer dan een broedsel per jaar succesvol worden uitgebreed om te voldoen aan de vereiste aanwas voor het op peil houden van de populatie (Wolf Theunissen).
- iets zeggen over akkervogels (Rijk van Oostenbrugge).

Voortgang beleid

- Soorten; noem aantal hectaren + aantallen (Wolf Teunissen).
- Aandacht besteden aan dynamiek in beleid van 1975 t.o.v. nu (Aad van Paassen).
- Brief van de Vogelbescherming over aantallen van 60.000 grutto's verwijst terug dat alleen aantal hectaren noemen zonder aantallen historisch zo gegroeid is.
- Contracten, 90% is niet goed, trap aangeven (Bart van Tooren).
- Er is nu een thematische verkenning over programma beheer bezig. Ondanks dat toch graag een stukje in dit hoofdstuk over programma beheer (Rijk van Oostenbrugge). Gevolg programma beheer; je geeft steeds meer geld uit voor steeds minder weidevogels (SN) (Bart van Tooren).

Actie: Dick Melman gaat dit toetsen aan de regelingen zelf.

Onderzoeksgegevens

- Iets meer gegevens en belangrijkste bronnen noemen (Dick Melman)
- Veranderende doelstelling boeren (Bart van Tooren)
 - niet in uiterwaarden (ruimte voor de rivier)
 - verbindingzones zijn geen weidevogelgebieden
- Aantallen weidevogels (Dick Melman)
 - Als je het totaal aantal beschikkingen optelt: 13.000 grutto's. Waarvan 6.700 Grutto's op percelen van SBB (Alex Schotman). **Actie:** Freek Maijenburg? (Wolf Teunissen). **Actie:** Op verzoek van Wolf Teunissen nakijken resultaatverplichting (Alex Schotman).
- Nettohectares AN (Rijk van Oostenbrugge)
- Lang gras in allerlei variaties, geen biljartlaken voor gruttokuikens (Wolf Teunissen)

Rondvraag

- De kaarten van het AN-project waar Willemien aan werkt is voor Friesland niet compleet, 368 groepen behalve Friesland (Aad van Paassen).
- We moeten meer informatie geven over de geringe bijdrage van vrijwilligers aan weidevogelbescherming (Rijk van Oostenbrugge). Het aantal van 330.000 ha klopt als zoekgebied waarvan ongeveer 115.000 ha in Friesland (Aad van Paassen).
- Is het bron-put model op de grutto van toepassing? (Bart van Tooren). Er is een relatie tussen reservaatgebieden en het omliggende boerenland zoals in polder Meijzen? (Cees Scharringa).
- In hoeverre kun je als boodschap iets over actoren zeggen (Jaap Wiertz)? Meer gebiedsgerichte aanpak door boeren, natuurbescherming, waterschappen en vrijwilligers als actor en wat betekent dit voor natuur en landschap (Rijk van Oostenbrugge).
- Nieuwe coalities en samenwerkingsverbanden vormen met boeren en terreinbeherende instanties is één van de conclusies maar dat gebeurt toch al (Hendrien Bredenoord)? Er wordt bedoeld dat beide doelen niet ondergeschikt maar gelijkwaardig zijn. In een reservaat is de boer altijd verantwoordelijk. Realloctie? Gelden en betere samenwerking zie habitatrichtlijngebieden en beheersplannen (Bart van Tooren). Gebiedsfonds POP of zware pakketten (Rijk van Oostenbrugge).
- Er zitten verschillen tussen de twee opgenomen kaarten en fouten in legenda. Het gruttogebied wordt niet opgeblazen en liever minder categorieën weergeven (Cees Scharringa).
- Hoe zit het met perspectieven in kader van ganzen (Rien Reijnen)?
- Voorstel laatste pagina; "... ligt hier een taak voor provincies en (i.p.v. of) gemeenten en regionale samenwerkingsverbanden (Cees Scharringa).

Binnenkort volgt terugkoppeling door Dick Melman op de aangegeven suggesties. Op 20 juli eindconcept Natuurbalans.

Bijlage 4 Fact sheets

Factsheet NB04 – Indicator:

De internationale betekenis van Nederland voor een aantal weidevogelsoorten

A. Algemeen

Nr.	Vraag	Antwoord
A.1	Product	<i>Natuurbalans 2004</i>
A.2	Indicator titel	
A.3	Indicatorcode	<i>Tabel 7.1</i>
A.4	Algemene beschrijving indicator	<i>De internationale betekenis van Nederland voor een aantal weidevogelsoorten</i>
A.5	Auteur / Organisatie / Lab / Afdeling	<i>D, Melman, Alterra obv gegevens van W. Teunissen, SOVON</i>
A.6	Datum (inv sheet)	<i>24 september 2004</i>

B. Berekening

Nr.	Vraag	Antwoord
B.1	Naam Uitvoerder/ respondent	<i>nvt</i>
B.2	Beschrijving berekeningsstappen + modelnaam	<i>nvt</i>
B.3	Aannames, keuzes in (model) toepassing	<i>nvt</i>
B.4	Betrouwbaarheid v/d uitkomst(en): marges, gevoeligheid en onzekerheid	<i>nvt</i>
B.5	Literatuur verwijzingen	<i>nvt</i>

C. Bestandsinformatie

(Dit C blok meerdere keren invullen indien meerdere bestanden ten grondslag liggen aan indicator)

Nr.	Vraag	Antwoord
C.1	Naam databestand/ modeloutput	<i>Excel-file geleverd door SOVON</i>
C.2	Basis-, tussen- of eindbestand?	<i>eindbestand</i>
C.3	Bestuurlijke informatie	<i>nee</i>

Nr.	Vraag	Antwoord
C.4	Beschrijving inhoud	<i>Voor de aantallen in NL is gebruik gemaakt van de 'Avifauna van Nederland' deel 2 en de Atlas van de Nederlandse broedvogels. De trends zijn gebaseerd op het Weidevogelmeetnet en/of het Broedvogel Monitoring Project (BMP). Bij vermelding van trends en/of indexen dient te worden verwezen naar het NEM-Weidevogelmeetnet met als bron CBS en SOVON.</i> <i>De Internationale aantallen van omliggende landen zijn ontleend aan Waders 2000 (in prep). Hierin worden de recentste aantallen van steltlopersoorten beschreven en kan een aantalschatting worden gemaakt van de Europese populatiegrootte (incl. Europees Rusland en Turkije). Vergelijking van de Nederlandse populatiegrootte met die van Europa levert het aandeel van de Europese populatie op dat binnen Nederland broedt. Voor de nadere gevraagde soorten konden geen betrouwbare en/of recente aantallen worden gevonden.</i> <i>Let er op dat vergelijkingen tussen aantalschattingen uit verschillende jaren een ander beeld kan opleveren dan wat zou worden verwacht op grond van de trends. Dit komt vooral doordat de aantalschattingen in het verleden minder nauwkeurig waren en vaak in werkelijkheid van nog langer gelden zijn. Zo wordt bijv. veel gebruik gemaakt van Piersma et al voor schattingen rond 1989-91, maar een belangrijk deel van die schattingen zijn weer gebaseerd op het eerder werk van Van Dijk et al uit de eerste helft van de jaren tachtig.</i>
C.5	Ruimtelijke dekking	<i>Diverse Europese landen</i>
C.6	Ruimtelijke indeling	
C.7	Begindatum/ einddatum	<i>Nederland: '98-'00; overige landen: '95-'00</i>
C.8	Eigenaar	<i>SOVON</i>
C.9	Beheerder	<i>Gegevens, rechtstreeks overgenomen van SOVON (geleverd via W. Teunissen); Wader Study Group</i>
C.10	Naam meta-datasysteem	<i>nvt</i>

D. Overige opmerkingen

(Geef hier relevante informatie die niet in de overige tabellen geplaatst kan worden)

Nr.	Vraag	Antwoord
D.1	Overige informatie	

Factsheet NB04 – Indicator:

Aantalsverandering van een aantal Nederlandse weidevogelsoorten
tussen '79-'85 en '98-'00

A. Algemeen

Nr.	Vraag	Antwoord
A.1	Product	<i>Natuurbalans 2004</i>
A.2	Indicatortitel	
A.3	Indicatorcode	<i>Tabel 7.2</i>
A.4	Algemene beschrijving indicator	<i>Aantalsverandering van een aantal Nederlandse weidevogelsoorten tussen '79-'85 en '98-'00</i>
A.5	Auteur / Organisatie / Lab / Afdeling	<i>D.Melman obv gegevens SOVON (geleverd door W.Teunissen)</i>
A.6	Datum (inv sheet)	<i>24 september 2004</i>

B. Berekening

Nr.	Vraag	Antwoord
B.1	Naam Uitvoerder/ respondent	<i>nvt</i>
B.2	Beschrijving berekeningsstappen + modelnaam	<i>nvt</i>
B.3	Aannames, keuzes in (model) toepassing	<i>nvt</i>
B.4	Betrouwbaarheid v/d uitkomst(en): marges, gevoeligheid en onzekerheid	<i>nvt</i>
B.5	Literatuur verwijzingen	<i>nvt</i>

C. Bestandsinformatie

(Dit C blok meerdere keren invullen indien meerdere bestanden ten grondslag liggen aan indicator)

Nr.	Vraag	Antwoord
C.1	Naam databestand/ modeloutput	<i>Excel file geleverd door SOVON</i>
C.2	Basis-, tussen- of eindbestand?	<i>eindbestand</i>
C.3	Bestuurlijke informatie	<i>nee</i>

Nr.	Vraag	Antwoord
C.4	Beschrijving inhoud	<i>Aantalschattingen zijn tot stand gekomen door gebiedsdekkende inventarisaties te combineren met schattingen door experts voor de ontbrekende regio's. Dit is bijvoorbeeld gebeurd aan het eind van de jaren tachtig waarbij tellingen over de periode 1983 t/m 1985 zijn gecombineerd tot een aantalschatting die in 1989 is gepubliceerd. Daarmee is de telling dus altijd achterhaald is en bevat een belangrijke mate van onzekerheid.</i> <i>In de Atlas-periode (1998-2000) is door tellers voor elk atlasblok een aantalschatting gegeven. Dit levert een betere aantalschatting voor de hier gepresenteerde soorten. Hierin is de onzekerheid belangrijker kleiner dan bij eerdere schattingen.</i> <i>Kortom, de aantalschattingen zijn niet allemaal van eenzelfde kwaliteit (groveweg kun je stellen dat hoe ouder de schatting hoe onbetrouwbaarder die ook geweest zal zijn). Op deze wijze wordt ook duidelijk dat aantalsschattingen niet altijd direct aansluiten bij de geconstateerde trends (zie fig 7.1).</i>
C.5	Ruimtelijke dekking	<i>nederland</i>
C.6	Ruimtelijke indeling	
C.7	Begindatum/ einddatum	<i>79-'85 tot '98-'00</i>
C.8	Eigenaar	<i>SOVON</i>
C.9	Beheerder	<i>SOVON</i>
C.10	Naam meta-datasysteem	

D. Overige opmerkingen

(Geef hier relevante informatie die niet in de overige tabellen geplaatst kan worden)

Nr.	Vraag	Antwoord
D.1	Overige informatie	

Factsheet NB04 – Indicator:

Trend van een aantal Nederlandse weidevogelsoorten voor de periode 1990-2002

A. Algemeen

Nr.	Vraag	Antwoord
A.1	Product	<i>Natuurbalans 2004</i>
A.2	Indicatortitel	
A.3	Indicatorcode	<i>Figuur 7.1</i>
A.4	Algemene beschrijving indicator	<i>Trend van een aantal Nederlandse weidevogelsoorten voor de periode 1990-2002</i>
A.5	Auteur / Organisatie / Lab / Afdeling	<i>D.Melman, Alterra, obv gegevens SOVON, geleverd door W.Teunissen</i>
A.6	Datum (inv sheet)	<i>24 september 2004</i>

B. Berekening

Nr.	Vraag	Antwoord
B.1	Naam Uitvoerder/ respondent	<i>Nvt</i>
B.2	Beschrijving berekeningsstappen + modelnaam	<i>Nvt</i>
B.3	Aannames, keuzes in (model) toepassing	<i>Nvt</i>
B.4	Betrouwbaarheid v/d uitkomst(en): marges, gevoeligheid en onzekerheid	<i>Nvt</i>
B.5	Literatuur verwijzingen	<i>nvt</i>

Bestandsinformatie

(Dit C blok meerdere keren invullen indien meerdere bestanden ten grondslag liggen aan indicator)

Nr.	Vraag	Antwoord
C.1	Naam databestand/ modeloutput	<i>Excel file geleverd door SOVON</i>
C.2	Basis-, tussen- of eindbestand?	<i>eindbestand</i>
C.3	Bestuurlijke informatie	<i>nee</i>
C.4	Beschrijving inhoud	<i>In de trends is aangegeven of het een 'gewogen' of 'ongewogen' trend betreft. In het eerste geval is dan gestratificeerd naar regio en de kwaliteit van de weidevogelgebieden en vervolgens zijn de afzonderlijke trends voor die strata gewogen gecombineerd tot een landelijke trend op grond van het aandeel van de populatie dat zich binnen dat stratum bevindt. Het gevolg van deze berekeningswijze is dat een zo nauwkeurig mogelijk beeld van de aantalontwikkeling wordt verkregen.</i>
C.5	Ruimtelijke dekking	<i>nederland</i>

Nr.	Vraag	Antwoord
C.6	Ruimtelijke indeling	<i>Per soort is bekend of de berekeningen zijn uitgevoerd met of zonder stratificatie van de gegevens</i>
C.7	Begindatum/ einddatum	<i>1990 - 2002</i>
C.8	Eigenaar	<i>SOVON</i>
C.9	Beheerder	<i>SOVON</i>
C.10	Naam meta-datasysteem	

Overige opmerkingen

(Geef hier relevante informatie die niet in de overige tabellen geplaatst kan worden)

Nr.	Vraag	Antwoord
D.1	Overige informatie	

Factsheet NB04 – Indicator:

Gruttogebied en weidevogelbeheer

A. Algemeen

Nr.	Vraag	Antwoord
A.1	Product	<i>Natuurbalans 2004</i>
A.2	Indicatortitel	<i>Gruttogebied en weidevogelbeheer</i>
A.3	Indicatorcode	<i>Figuur 7.2</i>
A.4	Algemene beschrijving indicator	<i>De figuur beschrijft ligging van ca. 74000 ha weidevogelbeheer ten opzichte van de belangrijkste Gruttogebieden die tevens als de belangrijkste weidevogelgebieden beschouwd mogen worden.</i>
A.5	Auteur / Organisatie / Lab / Afdeling	<i>A.G.M. Schotman Alterra</i>
A.6	Datum	<i>24 september 2004</i>

Berekening

Nr.	Vraag	Antwoord
B.1	Naam Uitvoerder/ respondent	<i>A.G.M. Schotman /Sander Hunink/Th. C.P. Melman</i>
B.2	Beschrijving berekeningsstappen + modelnaam	A. Ophalen digitale Gruttokaart SOVON en A&W <i>Op basis van de relatieve dichtheidskaart van de Grutto is het agrarisch gebied in drie klassen opgedeeld (in figuur 7.2 niet weergegeven). De relatieve dichtheidskaart is gebaseerd op waarnemingen in het kader van het SOVON atlasproject 1998-2000. Daarnaast is de kaart gebaseerd op het voorkomen van de kritische weidevogels: Slobbeend, Zomertaling, Tureluur & Veldleeuwerik.</i> B. Vervaardigen weidevogelbeheerkaart <i>Voor het vervaardigen van de weidevogelbeheerkaart zijn bij Laser (BBO, BOTOP 2004, SAN, SN) en SBB de digitale kaarten opgevraagd van de percelen waarvoor beheersovereenkomsten voor weidevogels zijn afgesloten. Peildatum februari-april 2004. Een deel van het beheerareaal van SBB heeft een gemengde doelstelling.</i> C. Overlay A & B <i>In Arcview zijn de kaarten A en B over elkaar heen gelegd en verwerkt tot figuur 7.2.</i>
B.3	Aannames, keuzes in (model) toepassing	<i>Er is veel onduidelijkheid over het belang van botanische en gemengde pakketten voor weidevogels. De weidevogelbeheerkaart kan nog uitgebreid worden met een deel van deze pakketten. Voor SBB is dat al gedaan.</i>

Nr.	Vraag	Antwoord
B.4	Betrouwbaarheid v/d uitkomst(en): marges, gevoeligheid en onzekerheid	<i>De gruttokaart beslaat een gebied van ongeveer 770000 ha. Daarvan is naar schatting 600 000 ha grasland. Een deel van dat graslandgebied is te besloten voor weidevogels, kampt met een hoge predatiedruk, is verstoord door verkeerslawaaï of heeft een te lage grondwaterstand. Gebieden met algemeen weidevogelbeheer hebben een bruto-begrenzing. Al met al biedt de ligging van beheer binnen of buiten het Gruttogebied nog geen zekerheid over de effectiviteit van het beheer. Op hoofdlijnen is een ligging binnen het Gruttogebied een van de randvoorwaarden voor succesvol beheer.</i>
B.5	Literatuur verwijzingen	<i>Teunissen, W. 2002. Weidevogels leiden tot veel discussie. Sovon-nieuws 15, (2): 3-4.</i> <i>Hunink, S., 2004. Weidevogelbeleid in Nederland Evaluatie en effectiviteitsbepaling beleid en beheer. Afstudeerrapport Hogeschool Larenstein-Alterra, Wageningen.</i>

C. Bestandsinformatie

(Dit C blok meerdere keren invullen indien meerdere bestanden ten grondslag liggen aan indicator)

Nr.	Vraag	Antwoord
C.1	Naam databestand/ modeloutput	<i>Gruttokaartpub.shp</i> <i>Pb2dshape_blv_feb2004.shp</i> <i>Subdoeltypen Staatsbosbeheer</i> <i>Titel dataset SBB2004: vakafdeling informatie</i> <i>Korte titel vakafd_land</i> <i>Versie 2004; peildatum 1 januari 2004</i> <i>Samenvatting Overzicht van alle terreinen van SBB per 30-11-2001, met zogenaamde 'vakafdeling-informatie'. In feite is dit bestand een samenvoeging van alle vakafdeling-kaarten en vormt zo een landelijke (sub-)doeltypekaart</i> <i>Producent StaatsBosBeheer</i> <i>Beschrijving producent Staatsbosbeheer</i> <i>Ruimtelijke component spatialG1</i> <i>Taal dataset Nederlands</i> <i>Tekenset ISO 8859-1</i>
C.2	Basis-, tussen- of eindbestand?	<i>Bovenstaande bestanden zijn samengevoegd. De beheerspercelen zijn vervolgens weer verdeeld over verschillende categorieën van weidevogelbeheer (niet in figuur 7.2).</i>
C.3	Bestuurlijke informatie	-
C.4	Beschrijving inhoud	-
C.5	Ruimtelijke dekking	<i>Heel Nederland. Voor zover bekend volledig en zonder overlap</i>

Nr.	Vraag	Antwoord
C.6	Ruimtelijke indeling	-
C.7	Begindatum/ einddatum	<i>De werkzaamheden voor het vervaardigen van de kaart hebben plaatsgevonden in de periode februari-juni 2004.</i>
C.8	Eigenaar	<i>Alterra</i>
C.9	Beheerder	<i>CD bij Alex Schotman</i>
C.10	Naam meta-datasysteem	<i>Proj_weidevogels.apr</i>

D. Overige opmerkingen

(Geef hier relevante informatie die niet in de overige tabellen geplaatst kan worden)

Nr.	Vraag	Antwoord
D.1	Overige informatie	<i>In het rapport van Sander Hunink (afstudeerder Hogelschool Larenstein) worden de arcviewhandelingen (bijlage 3), de scripts (bijlage 4) en de geselecteerde pakketten (bijlage 5-7) uitgebreider beschreven. Zie ook het achtergronddocument voor de natuurbalans (Melman et al. 2004).</i>

Verschenen rapporten in de reeks Planbureau rapporten (per 1 februari 2005)

- 1 *Wamelink, G.W.W. & H.F. van Dobben, 2004*
Effectiviteit van natuurbeheersscenario's in het veenweidegebied; een modelsimulatie met SMART2-SUMO2-MOVE2
- 2 *Sanders, M.E., R. Pouwels, J.M. Baveco, A. Blankena & M.J.S.M. Reijnen, 2004*
Effectiviteit van agrarisch natuurbeheer voor weidevogels; literatuuronderzoek
- 5 *Bredenoord, H.W.B., G.H.P. Dirx, M.L.P. van Esbroek, A.J.M. Koomen & T.J. Weijsschedé, 2004.*
Beleidsvaluatie natuur en landschap. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 6 *Farjon J.M.J., V. Bezemer, S. Blok, C.M. Goossen, W. Nieuwenhuizen, W.J. de Regt & S. de Vries, 2004.*
Groene ruimte in de Randstad: een evaluatie van het rijksbeleid voor bufferzones en de Randstadgroenstructuur. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 7 *Hinsberg, A. van, H. Noordijk, M.L.P. van Esbroek, D.C.J. van der Hoek & J. Wiertz, 2004.*
Ecologische Hoofdstructuur en het milieu. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 8 *Veen, J. M. van, B.J.M. Arts & P. Leroy, 2004*
Natuur in soorten en gebieden: beleid van particulieren en overheden.
Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 9 *Melman, Th.C.P., A.G.M. Schotman & S. Hunink, 2004.*
Evaluatie weidevogelbeleid. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 10 *Oerlemans, N., E. van Well & A. Guldmond, 2004.*
Agrarische natuurverenigingen aan de slag. Een tweede verkenning naar de rol van agrarische natuurverenigingen in natuurbeheer. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004 (tevens uitgegeven door het Centrum voor Landbouw en Milieu. Culemborg).
- 11 *Sanders, M.E., W. Geertsema, M.E.A. Broekmeijer, R.I. van Dam, J.G.M. van der Graft-van Rossum & H. van Blitterswijk, 2004.*
Beleidsvaluatie Ecologische Hoofdstructuur en ganzenbeleid. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 13 *Vonk, M. (red.), 2004.*
Natuur, landschap en actoren. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 14 *Balk-Theuws, L.W., 2004.*
Stad en Ommeland, actoren nader in beeld gebracht. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 15 *Huttenhuis, D.S., 2004*
De potentiële bijdrage van agrarisch natuurbeheer aan landschapskwaliteit.
- 16 *Vader, J. M.J.W. Smits, J. Vreke & J.C. Dagevos, 2004*
Nut en noodzaak van Natuurverkenningen
- 17 *Sollart, K.M., 2004*
Effectiviteit van Natuur- en Milieu-Educatiebeleid